

Zbornik sudske prakse

MIŠLJENJE NEZAVISNOG ODVJETNIKA
GERARDA HOGANA
od 15. srpnja 2021.¹

Spojeni predmeti C-33/20, C-155/20 i C-187/20

UK
protiv
Volkswagen Bank GmbH (C-33/20)
i
RT,
SV,
BC
protiv
Volkswagen Bank GmbH,
Skoda Bank, društvo kći društva Volkswagen Bank GmbH (C-155/20)
i
JL,
DT
protiv
BMW Bank GmbH,
Volkswagen Bank GmbH (C-187/20)

(zahtjev za prethodnu odluku koji je uputio Landgericht Ravensburg (Zemaljski sud u Ravensburgu, Njemačka))

„Zahtjev za prethodnu odluku – Zaštita potrošača – Potrošački kredit – Direktiva 2008/48/EZ – Članak 10. stavak 2. – Obveze u pogledu informacija koje se moraju navesti u ugovoru – Kamatna stopa na dospelje neplaćene obveze – Članak 14. – Pravo na otkaz”

I. Uvod

1. Ovi zahtjevi za prethodnu odluku u bitnome se odnose na obveze kreditnih institucija da pruže određene informacije o uvjetima potrošačkih kredita i na posljedice u slučaju nepružanja takvih informacija. Svi oni imaju načelno slične činjenične okolnosti u smislu da se odnose na pravilno tumačenje članka 10. stavka 2. točaka (a), (d), (l), (r), (s) i (t) i članka 14. stavka 1. Direktive 2008/48/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. travnja 2008. o ugovorima o potrošačkim

¹ Izvorni jezik: engleski

kreditima i stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 87/102/EEZ (SL 2008., L 133, str. 66.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 13., str. 58. i ispravak SL 2014., L 283, str. 66.).

2. Ove je zahtjeve uputio Landgericht Ravensburg (Zemaljski sud u Ravensburgu, Njemačka) u okviru sporova koji se vode između nekoliko potrošača i društava za izdavanje zajmova za kupnju automobila u pogledu valjanosti zahtjeva za povlačenje iz ugovora koje su ti potrošači podnijeli. Iako su svi ti zahtjevi zaprimljeni dugo nakon isteka roka od 14 dana od potpisivanja ugovora o kreditu predviđenog u članku 14. stavku 1. točki (a) Direktive 2008/48, odnosno potrošači tvrde da imaju pravo na povlačenje zbog toga što ti ugovori nisu sadržavali sve informacije koje se zahtijevaju člankom 10. te direktive. Shodno tomu, ovi se predmeti odnose na zamršeno - ali bitno - pitanje u pogledu stupnja preciznosti informacija sadržanih u ugovoru koji se zahtijeva člankom 10. kao i na povezano pitanje načina na koji nacionalni sudovi trebaju reagirati kada se potrošači nastoje u svoju korist pozivati na moguću nedostatnost informacija². Međutim, prije razmatranja tih pitanja potrebno je iznijeti relevantne pravne odredbe.

II. Pravni okvir

A. Pravo Unije

3. Uvodne izjave 4. do 9., 18., 19., 30., 31. i 35. Direktive 2008/48 glase:

- „(4) Situacija *de facto* i *de jure* koja proizlazi iz [...] nacionalnih razlika [među zakonima raznih država članica u području potrošačkih kredita] u nekim slučajevima dovodi do narušavanja tržišnog natjecanja među vjerovnicima u Zajednici i stvara prepreke unutarnjem tržištu u slučajevima kada države članice usvoje različite obvezne odredbe strože od onih predviđenih Direktivom [Vijeća] 87/102/EEZ [od 22. prosinca 1986. o usklađivanju zakona i drugih propisa država članica koji se odnose na kreditiranje potrošača (SL 1987., L 42, str. 48.)]. To ograničava sposobnost potrošača da izravno koriste postupno sve veću dostupnost prekograničnih kredita. Ta narušavanja i ograničenja mogu imati posljedice u smislu potražnje za proizvodima i uslugama.
- (5) Posljednjih se godina znatno proširio izbor vrsta kredita koji se nude potrošačima i koji oni koriste. Pojavili su se novi kreditni instrumenti, a njihova se uporaba i dalje nastavlja razvijati. Stoga je potrebno izmijeniti postojeće odredbe i, kada je primjereno, proširiti njihovo područje primjene.
- (6) U skladu s Ugovorom, unutarnje tržište sastoji se od područja bez unutarnjih granica u kojem je zajamčeno slobodno kretanje proizvoda i usluga te sloboda poslovnog nastana. Razvoj transparentnijeg i djelotvornijeg tržišta kredita unutar tog područja bez unutarnjih granica vitalno je radi promidžbe razvoja prekograničnih djelatnosti.

² Ovi predmeti usto neizravno naglašavaju ponekad raznolike pristupe koji u pravu potrošača Unije postoje u pogledu opsega određenih obveza informiranja ili prava na povlačenje ovisno o naravi djelatnosti o kojoj je riječ te stoga i moguću potrebu potpune reforme postojećih pravila s ciljem međusobnog usklađivanja pojedinih odredbi.

- (7) Kako bi se što lakše došlo do unutarnjeg tržišta potrošačkih kredita koje dobro funkcionira, usklađeni okvir Zajednice potrebno je predvidjeti u čitavom nizu osnovnih područja. S ciljem neprestanog razvoja tržišta potrošačkih kredita i povećane mobilnosti europskih građana, uspostavi suvremenog prava o potrošačkim kreditima trebalo bi pomoći zakonodavstvom Zajednice koje će biti usmjereno na budućnost, sposobno za prilagodbu budućim oblicima kredita i koje će državama članicama omogućiti odgovarajući stupanj fleksibilnosti u njihovoj provedbi.
- (8) Važno je da to tržište ponudi stupanj zaštite potrošača dovoljan da se osigura povjerenje potrošača. Stoga bi trebalo biti moguće da se slobodno kretanje kreditnih ponuda odvija prema optimalnim uvjetima i za one koji nude te kredite i za one koji ih traže, obraćajući dužnu pažnju na specifične situacije u pojedinačnim državama članicama.
- (9) Potpuno usklađivanje potrebno je kako bi se osiguralo da svi potrošači u Zajednici uživaju visoku i ekvivalentnu razinu zaštite svojih interesa i [stvorilo istinsko unutarnje tržište]. Stoga državama članicama ne bi trebalo dozvoliti zadržavanje ni uvođenje nacionalnih odredaba drugačijih od onih utvrđenih u ovoj Direktivi. Međutim, takvo bi ograničenje trebalo primjenjivati samo u slučajevima kada postoje odredbe usklađene s ovom Direktivom. Kada ne postoje tako usklađene odredbe, države članice trebale bi slobodno odlučiti hoće li zadržati ili uvesti nacionalno zakonodavstvo. U skladu s tim, države članice mogu, primjerice, zadržati ili uvesti nove nacionalne odredbe o solidarnoj odgovornosti prodavača ili pružatelja usluga i vjerovnika. Drugi primjer te mogućnosti za države članice moglo bi biti zadržavanje ili uvođenje novih nacionalnih odredaba o otkazivanju ugovora o prodaji proizvoda ili pružanju usluga ako potrošač ostvaruje svoje pravo da se povuče iz ugovora o kreditu. U tom bi pogledu državama članicama, u slučaju ugovora o kreditu bez roka dospijeca, trebalo biti omogućeno da odrede fiksno minimalno razdoblje koje treba proteći između trenutka kada vjerovnik traži povrat i dana povrata kredita.

[...]

- (18) [...] Međutim, ova bi Direktiva trebala obuhvaćati specifične odredbe o oglašavanju ugovora o kreditu kao i o određenim elementima standardnih informacija koje se pružaju potrošačima kako bi im se omogućilo, posebno, da uspoređuju različite ponude. Takve bi se informacije trebale davati na jasan, sažet i uočljiv način pomoću reprezentativnog primjera. [...]

- (19) Kako bi se potrošačima omogućilo da odluke donose potpuno upoznati s činjenicama, treba im odgovarajuće informacije o uvjetima i troškovima kredita te o njihovim obvezama, a koje potrošači mogu ponijeti sa sobom i razmotriti, pružiti prije donošenja odluke o ugovoru o kreditu. Kako bi se osigurala najveća moguća transparentnost i mogućnost usporedbe ponuda, takve informacije trebaju obuhvaćati posebno efektivnu kamatnu stopu [EKS] koja se primjenjuje na taj kredit, određenu na isti način diljem Zajednice. [...]

[...]

- (30) Ovom se Direktivom ne uređuju pitanja ugovornog prava o valjanosti ugovora o kreditu. Stoga, u tom području države članice smiju zadržati ili uvesti nove nacionalne odredbe koje su u skladu s pravom Zajednice. [...]

(31) S ciljem omogućavanja potrošačima da se upoznaju sa svojim pravima i obvezama prema ugovoru o kreditu, isti bi trebao sadržavati sve potrebne informacije u jasnom i sažetom obliku.

[...]

(35) Kada se potrošač povuče iz ugovora o kreditu u vezi s kojim je primio robu, posebno nakon kupnje u mjesečnim obrocima ili ugovora o najmu ili *leasingu* s obvezom kupnje, ova Direktiva ne bi trebala dovoditi u pitanje bilo koje propise predmetnih država članica o vraćanju robe ili srodnim pitanjima.”

4. Članak 3. Direktive, naslovljen „Definicije”, propisuje:

„Za potrebe ove Direktive primjenjuju se sljedeće definicije:

[...]

(n) ‚povezani ugovor o kreditu’ znači ugovor o kreditu u kojem

- i. predmetni kredit služi isključivo za financiranje ugovora o isporuci specifičnih proizvoda ili o pružanju specifičnih usluga, i
- ii. ta dva ugovora čine, s objektivne točke gledišta, komercijalnu jedinicu; smatra se da postoji komercijalna jedinica kada dobavljač proizvoda ili pružatelj usluga sam financira kredit za potrošača ili, ako ga financira neka treća strana, kada se vjerovnik koristi uslugama dobavljača proizvoda ili pružatelja usluga u vezi sa sklapanjem ili sastavljanjem ugovora o kreditu ili kada su u ugovoru o kreditu izričito specificirani specifični proizvodi ili pružanje specifičnih usluga.”

5. Članak 5. Direktive 2008/48, naslovljen „Informacije prije sklapanja ugovora”, predviđa:

„1. Pravodobno, prije nego što se potrošač obveže ugovorom o kreditu ili ponudom, vjerovnik i, kada je to primjereno, kreditni posrednik, na temelju kreditnih uvjeta i odredaba koje nudi vjerovnik i, prema potrebi, želja i informacija koje je izrazio odnosno dostavio potrošač, potrošaču pružaju sve informacije koje su mu potrebne za uspoređivanje različitih ponuda s ciljem donošenja informirane odluke o tome hoće li sklopiti ugovor o kreditu. Takve informacije, na papiru ili nekom trajnom mediju, daju se putem obrasca Standardnih informacija o kreditu za potrošače u Europskoj uniji navedenog u Prilogu II. Smatra se da je vjerovnik ispunio sve zahtjeve za informiranjem u ovom stavku i u članku 3. stavicama 1. i 2. Direktive 2002/65/EZ [Europskog parlamenta i Vijeća od 23. rujna 2002. o trgovanju na daljinu financijskim uslugama koje su namijenjene potrošačima i o izmjeni Direktive Vijeća 90/619/EEZ i direktiva 97/7/EZ i 98/27/EZ (SL 2002., L 271, str. 16.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 6., svezak 9., str. 102.)] ako je dao Standardne informacije o kreditu za potrošače u Europskoj uniji.

2. Predmetne informacije definiraju:

[...]

(l) kamatnu stopu koja se primjenjuje u slučaju zakašnjelih uplata i mjere njezine prilagodbe te, prema potrebi, bilo kakve pristojbe koje se plaćaju za neispunjavanje obveze plaćanja;

[...]"

6. Članak 10. te direktive, naslovljen „Informacije koje treba uključiti u ugovore o kreditu”, propisuje:

„1. Ugovori o kreditu sastavljaju se na papiru ili na nekom drugom trajnom mediju.

Sve ugovorne stranke dobivaju primjerak ugovora o kreditu. Ovaj članak ne dovodi u pitanje bilo kakva nacionalna pravila koja se odnose na valjanost sklapanja ugovora o kreditu koji su u skladu s pravom Zajednice.

2. Ugovor o kreditu jasno i sažeto definira:

[...]

(l) kamatnu stopu koja se primjenjuje u slučaju zakašnjelih uplata, kako je primjenljiva u trenutku sklapanja ugovora o kreditu i mjere za njezinu prilagodbu te, prema potrebi, sve druge eventualne pristojbe koje se moraju platiti zbog neispunjavanja obveze plaćanja;

[...]

(t) postoji li ili ne izvansudska pritužba i mehanizam obeštećenja za potrošače te, ako je takav slučaj, metode pristupa njima;

[...]"

7. Članak 14. Direktive 2008/48, naslovljen „Pravo na povlačenje iz ugovora”, predviđa:

„1. Potrošač ima rok od 14 kalendarskih dana u kojem se može povući iz ugovora o kreditu bez navođenja bilo kakvog razloga.

Rok povlačenja počinje

(a) ili od dana sklapanja ugovora o kreditu ili

(b) od dana na koji potrošač primi uvjete ugovora i informacije u skladu s člankom 10. ako je taj dan kasniji od dana iz točke (a) ovog podstavka.

[...]

3. Ako potrošač ostvaruje svoje pravo na povlačenje iz ugovora, on:

[...]

(b) plaća vjerovniku glavnica i kamatu na tu glavnica od dana povlačenja novca na temelju ugovora o kreditu do datuma otplate glavnice bez ikakve odgode i ne kasnije od 30 kalendarskih dana nakon što je vjerovniku poslao obavijest o povlačenju iz ugovora. Kamata se obračunava na temelju dogovorene kamatne stope. Vjerovnik nema pravo na drugu kompenzaciju od strane potrošača u slučaju povlačenja iz ugovora, osim kompenzacije za jednokratne pristojbe koje vjerovnik plaća javnom upravnom tijelu.”

8. Članak 15. Direktive, naslovljen „Povezani ugovori o kreditu”, u stavku 1. propisuje:

„Kada potrošač ostvaruje pravo na povlačenje iz ugovora, na temelju prava Zajednice, u odnosu na ugovor o isporuci proizvoda ili usluga, njega više ne obvezuje povezani ugovor o kreditu.”

9. Članak 22. Direktive 2008/48, naslovljen „Usklađivanje i imperativna narav ove Direktive”, u stavku 1. predviđa:

„Ako ova Direktiva sadrži usklađene odredbe, države članice ne smiju zadržati niti uvoditi nove odredbe u svoje nacionalno pravo osim onih utvrđenih ovom Direktivom.”

B. Njemačko pravo

10. Članak 247. Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (Zakon za uvođenje Građanskog zakonika) od 21. rujna 1994. (BGBl. 1994. I, str. 2494., i ispravak BGBl. 1997. I, str. 1061.), u verziji koja se primjenjivala na činjenično stanje u glavnim postupcima (u daljnjem tekstu: EGBGB), naslovljen „Obveze informiranja u kontekstu ugovora o potrošačkim kreditima, plaćene financijske pomoći i kupoprodajnih ugovora”, u stavcima 3. do 7. propisuje:

„3. Sadržaj informacija koje se moraju pružiti prije sklapanja ugovora

1. Prije sklapanja ugovora pružaju se sljedeće informacije:

[...]

(2) vrsta kredita,

[...]

(9) uvjeti za stavljanje sredstava na raspolaganje,

[...]

(11) kamatna stopa na dospjele neplaćene obveze i način na koji se ona može prilagoditi kao i, prema potrebi, pristojbe za neispunjenje obveze plaćanja.

[...]

6. Sadržaj ugovora

1. U ugovoru o potrošačkom kreditu jasno i razumljivo se navode sljedeće informacije:

(1) informacije iz stavka 3. prvog podstavka točaka (1) do (14) i četvrtog podstavka,

[...]

(5) postupak za otkazivanje ugovora

[...]

7. Ostale informacije u ugovoru

1. U ugovoru o potrošačkom kreditu jasno i razumljivo se navode sljedeće informacije ako su relevantne za ugovor:

[...]

(3) metoda izračunavanja kompenzacije u slučaju da potrošač prijevremeno otplati kredit, pod uvjetom da vjerovnik namjerava iskoristiti pravo na takvu kompenzaciju,

(4) pristup potrošača izvansudskom postupku povodom pritužbe i izvansudskom postupku obeštećenja i, prema potrebi, uvjeti za postojanje takvog pristupa.

[...]”

11. Članak 247. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) (Građanski zakonik), u verziji koja se primjenjivala u vrijeme nastanka činjeničnog stanja u ovim predmetima (u daljnjem tekstu: BGB), naslovljen „Osnovna kamatna stopa”, propisuje:

„1. Osnovna kamatna stopa iznosi 3,62 %. Ona se 1. siječnja i 1. srpnja svake godine prilagođava za postotne poene za koje se referentna vrijednost povećala ili smanjila od posljednje prilagodbe. Referentna vrijednost odgovara kamatnoj stopi koju je Europska središnja banka [(ESB)] odredila za posljednju glavnu operaciju refinanciranja izvršenu prije prvog kalendarskog dana relevantnog polugodišnjeg razdoblja.

2. Deutsche Bundesbank [Njemačka savezna banka] objavljuje osnovnu kamatnu stopu u *Bundesanzeigeru* [njemački službeni list] odmah nakon datuma navedenih u drugoj rečenici prvog stavka.”

12. Članak 288. BGB-a, naslovljen „Kamate na dospjele neplaćene obveze i ostale naknade”, u stavku 1. propisuje:

„Na svaki dospjeli neplaćeni iznos duga teku kamate za razdoblje kašnjenja. Zatezna kamatna stopa je pet postotnih bodova veća od osnovne kamatne stope.”

13. Članak 355. BGB-a, naslovljen „Pravo na povlačenje iz ugovora o kreditu”, glasi kako slijedi:

„1. Kada potrošač ima zakonsko pravo povući se iz ugovora u skladu s ovom odredbom, on i trgovac prestaju biti vezani svojim izjavama o namjeri sklapanja ugovora ako je potrošač tu izjavu povukao u predviđenom roku. [...]

2. Rok za povlačenje iznosi 14 dana. Osim ako nije drukčije propisano, on počinje teći u trenutku sklapanja ugovora.”

14. Članak 356.b BGB-a, naslovljen „Pravo na povlačenje u/iz ugovoru/ugovora o potrošačkom kreditu”, u stavku 2. propisuje:

„Ako dokument koji je dostavljen potrošaču u skladu s stavkom 1. ne sadržava obvezne informacije iz članka 492. stavka 2., rok ne počinje teći dok se taj nedostatak ne ispravi u skladu s člankom 492. stavkom 6. [...]

15. Članak 357. BGB-a, naslovljen „Pravne posljedice povlačenja iz ugovora sklopljenih izvan poslovnih prostorija i na daljinu, uz iznimku ugovora o financijskim uslugama”, u stavku 1. propisuje:

„Primljene usluge moraju se vratiti najkasnije za 14 dana.”

16. U skladu sa stavkom 1. članka 357.a BGB-a, naslovljenog „Pravne posljedice povlačenja iz ugovora o financijskim uslugama”:

„Primljene usluge moraju se vratiti najkasnije za 30 dana.”

17. Članak 358. BGB-a, naslovljen „Ugovor povezan s povučenim ugovorom”, glasi kako slijedi:

„[...]

2. Ako je potrošač valjano povukao svoju izjavu o namjeri sklapanja ugovora o potrošačkom kreditu u skladu s člankom 495. stavkom 1. ili člankom 514. stavkom 2. prvom rečenicom, on više nije vezan ni svojom izjavom o namjeri sklapanja ugovora o isporuci proizvoda ili usluga povezanog s tim ugovorom o potrošačkom kreditu.

3. Ugovor o isporuci proizvoda ili usluga i ugovor o kreditu u smislu stavaka 1. i 2. povezani su ako kredit služi potpunom ili djelomičnom financiranju drugog ugovora te ako zajedno čine komercijalnu jedinicu. Takvo jedinstvo osobito postoji kada isporučitelj proizvoda ili usluga sam financira potrošačevu protučinidbu ili kada se, ako ju financira treća strana, vjerovnik koristi uslugama isporučitelja proizvoda ili usluga u vezi s pripremanjem ili sklapanjem ugovora o kreditu.

4. Članak 355. stavak 3. i, ovisno o vrsti povezanog ugovora, članci 357. do 357.b primjenjuju se *mutatis mutandis* na raskid povezanog ugovora, neovisno o metodi prodaje [...] Vjerovnik u odnosu na potrošača preuzima prava i obveze koje isporučitelj na temelju povezanog ugovora ima u vezi s pravnim posljedicama povlačenja ako je, u trenutku stupanja povlačenja na snagu, iznos kredita već plaćen isporučitelju.”

18. Članak 491.a BGB-a, naslovljen „Obveze informiranja prije sklapanja ugovora o kreditu s potrošačima”, u stavku 1. propisuje:

„U slučaju sklapanja ugovora o kreditu s potrošačem, vjerovnik potrošaču pruža informacije predviđene u članku 247. [EGBGB-a], u obliku koji je tamo predviđen.”

19. Članak 492. BGB-a, naslovljen „Pisani oblik, sadržaj ugovora”, predviđa:

„1. Ugovori o potrošačkom kreditu sklapaju se u pisanom obliku, osim ako nije predviđen stroži oblik. [...]

2. Ugovor mora sadržavati informacije koje su u članku 247. stavcima 6. do 13. [EGBGB-a] predviđene u pogledu ugovora o potrošačkim kreditima.

[...]

5. Informacije koje vjerovnik potrošaču mora pružiti nakon sklapanja ugovora moraju biti na trajnom mediju.”

20. Članak 495. BGB-a, naslovljen „Pravo na povlačenje, rok za odustajanje”, u stavku 1. propisuje:

„Potrošač ima pravo na povlačenje iz ugovora o potrošačkom kreditu u skladu s člankom 355. BGB-a.”

III. Činjenično stanje i zahtjev za prethodnu odluku

A. *Predmet C-33/20*

21. Osoba UK, potrošač, kupila je u prosincu 2015. motorno vozilo. To je učinila na način da je uplatila predujam i sklopila ugovor o potrošačkom kreditu koji je obuhvaćao i iznos na ime osiguranja otplate preostalog duga. Ugovor o potrošačkom kreditu sadržava sljedeću izjavu:

„U slučaju otkaza ugovora naplatit ćemo Vam zakonsku zateznu kamatnu stopu. Godišnja zatezna kamatna stopa iznosi pet postotnih bodova više od osnovne kamatne stope.”

22. Međutim, u tom ugovoru o kreditu kamatna stopa na dospjele neplaćene obveze nije brojčano određena niti se spominje referentna stopa, to jest stopa iz članka 247. BGB-a, koja je vrijedila u trenutku sklapanja ugovora, a na temelju koje je utvrđena kamatna stopa na dospjele neplaćene obveze. Prema mišljenju nacionalnog suda tekst iz ugovora o kreditu ne zadovoljava obvezu pružatelja potrošačkih kredita da opišu mehanizam prilagodbe zatezne kamatne stope.

23. Međutim, sud koji je uputio zahtjev ističe da je osoba UK prije sklapanja tog ugovora dobila dokument naslovljen „Standardne informacije o kreditu za potrošače u Europskoj uniji”, sastavljen u skladu s modelom iz Priloga II. Direktivi 2008/48, u kojem je navedeno da Njemačka savezna banka 1. siječnja i 1. srpnja svake godine određuje osnovnu kamatnu stopu. Međutim, sud koji je uputio zahtjev smatra da se te informacije ne mogu smatrati dijelom ugovora zato što odnosna kreditna institucija nije postupila u skladu s pravilom o formalnom obliku ugovora iz članka 492. stavka 1. BGB-a, pri čemu nije dodatno pojasnio područje primjene tog pravila o obliku.

24. Osoba UK je redovito plaćala mjesečne obroke. Međutim, znatno nakon isteka roka od 14 dana od sklapanja ugovora o kreditu, ali prije nego što je zajam bio potpuno otplaćen, osoba UK je podnijela zahtjev za povlačenje iz tog ugovora. Tvrdila je da je takav kasni zahtjev za povlačenje valjan jer joj društvo Volkswagen Bank nije pružilo sve informacije koje zahtijeva njemačko zakonodavstvo kojim je prenesena Direktiva 2008/48. Društvo Volkswagen Bank odbilo je taj zahtjev.

25. Osoba UK je kao odgovor na to podnijela tužbu navodeći da zbog povrata kupljenog vozila nema, kao kupac, obvezu otplatiti preostale mjesečne obroke. Osoba UK usto zahtijeva povrat svih mjesečnih obroka koje je otplatila, uključujući kamate, kao i predujma koji je platila prodavatelju.

26. Sud koji je uputio zahtjev dvoji jesu li informacije sadržane u ugovoru u skladu sa zahtjevima iz članka 492. BGB-a u vezi s člankom 247. EGBGB-a, kako se tumači s obzirom na Direktivu 2008/48. U tim okolnostima, Landgericht Ravensburg (Zemaljski sud u Ravensburgu) odlučio je prekinuti postupak i Sudu uputiti sljedeća prethodna pitanja:

- „1. Treba li članak 10. stavak 2. točku (l) Direktive [2008/48] tumačiti na način da se u ugovoru o kreditu
 - (a) prilikom sklapanja ugovora o kreditu važeća kamatna stopa koja se primjenjuje u slučaju zakašnjelih uplata mora pripočiti kao apsolutna vrijednost, a barem se kao apsolutna vrijednost mora navesti važeća referentna kamatna stopa (u ovom predmetu osnovna kamatna stopa u skladu s člankom 247. BGB-a) na temelju koje se važeća kamatna stopa koja se primjenjuje u slučaju zakašnjelih uplata izvodi primjenom dodatka na osnovnu kamatu (u ovom predmetu pet postotnih bodova u skladu s člankom 288. stavkom 1. drugom rečenicom BGB-a)?
 - (b) konkretno mora objasniti mehanizam prilagodbe kamatne stope koja se primjenjuje u slučaju zakašnjelih uplata, a barem se mora uputiti na nacionalne odredbe iz kojih se taj mehanizam može razabrati (članak 247. i članak 288. stavak 1. druga rečenica BGB-a)?
2. Treba li članak 10. stavak 2. točku (r) Direktive [2008/48] tumačiti na način da se u ugovoru o kreditu mora navesti konkretan i potrošaču razumljiv postupak za utvrđivanje kompenzacije koju je potrebno platiti u slučaju prijevremene otplate kredita, tako da potrošač visinu kompenzacije koja se mora platiti u slučaju prijevremenog otkazivanja ugovora može barem približno izračunati?
3. Treba li članak 10. stavak 2. točku (s) Direktive 2008/48 tumačiti na način da se u ugovoru o kreditu
 - (a) moraju navesti i nacionalnim zakonodavstvom predviđena prava stranaka ugovora o kreditu na otkaz, osobito i pravo korisnika kredita na otkaz ugovora iz važnog razloga u skladu s člankom 314. BGB-a kada je riječ o ugovoru s rokom dospijea?
 - (b) za sva prava stranaka tog ugovora na otkaz mora uputiti na propisani rok i oblik obavijesti o otkazivanju prilikom ostvarivanja tih prava na otkazivanje ugovora o kreditu?“

B. Predmet C-155/20

27. Tri različita potrošača, osobe BC, RT i SV, potpisala su 24. srpnja 2014., 3. siječnja 2015. odnosno 23. svibnja 2015. namjenske ugovore o kreditu s društvom Volkswagen Bank i Skoda Bankom, društvom kćeri društva Volkswagen Bank, radi kupnje, u autosalonima, vozila za privatnu uporabu. Činjenično stanje je slično onomu u predmetu C-33/20, uz razliku što su se osobe SV i BC povukle iz ugovora nakon što su u potpunosti otplatile kredit. Osoba SV je prije korištenja svojega prava na povlačenje već prodala vozilo autosalonu koji joj ga je prodao. U vezi s tim osoba SV tvrdi da zbog korištenja svojega prava na povlačenje ima pravo na naknadu razlike između kupovne cijene, uključujući kamate, i preprodajne cijene.

28. Sud koji je uputio zahtjev u pogledu odnosnih ugovora navodi da se dokumenti „Standardne informacije o kreditu za potrošače u Europskoj uniji” dostavljeni osobama RT, SV i BC ne mogu smatrati, prema njemačkom pravu, dijelom ugovora o kreditu jer ti dokumenti nisu u skladu sa zahtjevima o formalnom obliku ugovora iz članka 492. stavka 1. BGB-a u smislu paginacije.

29. Sud koji je uputio zahtjev također ističe, u pogledu uvjeta pod kojima vjerovnik može raskinuti ugovor zbog važnog razloga, da u tim ugovorima nije predviđen oblik ni rok u kojem se raskid mora izvršiti niti se spominje pravo potrošača da raskine ugovor u skladu s člankom 314. BGB-a.

30. S obzirom na te okolnosti, Landgericht Ravensburg (Zemaljski sud u Ravensburgu, Njemačka) odlučio je prekinuti postupak i Sudu uputiti sljedeća prethodna pitanja:

„1. Treba li članak 10. stavak 2. točku (l) Direktive [2008/48] tumačiti na način da se u ugovoru o kreditu

(a) prilikom sklapanja ugovora o kreditu važeća kamatna stopa koja se primjenjuje u slučaju zakašnjelih uplata mora pripočiti kao apsolutna vrijednost, a barem se kao apsolutna vrijednost mora navesti važeća referentna kamatna stopa (u ovom predmetu osnovna kamatna stopa u skladu s člankom 247. [BGB-a]) na temelju koje se važeća kamatna stopa koja se primjenjuje u slučaju zakašnjelih uplata izvodi primjenom dodatka na osnovnu kamatu (u ovom predmetu pet postotnih bodova u skladu s člankom 288. stavkom 1. drugom rečenicom BGB-a)?

(b) konkretno mora objasniti mehanizam prilagodbe kamatne stope koja se primjenjuje u slučaju zakašnjelih uplata, a barem se mora uputiti na nacionalne odredbe iz kojih se taj mehanizam može razabrati (članak 247. i članak 288. stavak 1. druga rečenica BGB-a)?

2. Treba li članak 10. stavak 2. točku (r) Direktive [2008/48] tumačiti na način da se u ugovoru o kreditu mora navesti konkretan i potrošaču razumljiv postupak za utvrđivanje kompenzacije koju je potrebno platiti u slučaju prijevremene otplate kredita, tako da potrošač visinu kompenzacije koja se mora platiti u slučaju prijevremenog otkazivanja ugovora barem približno može izračunati?

3. Treba li članak 10. stavak 2. točku (s) Direktive [2008/48] tumačiti na način

(a) da se u ugovoru o kreditu također moraju navesti i nacionalnim pravom predviđena prava stranaka ugovora o kreditu na otkaz, osobito i pravo korisnika kredita na otkaz ugovora iz važnog razloga u skladu s člankom 314. BGB-a, kad je riječ o ugovoru s rokom dospjeća?

(b) (u slučaju niječnog odgovora na prethodno pitanje navedeno u prethodnoj točki (a)) da mu se ne protivi nacionalni propis kojim se navođenje nacionalnog posebnog prava na otkazivanje propisuje kao informacija koja se treba uključiti u smislu članka 10. stavka 2. točke (s) Direktive [2008/48]?

(c) da se u ugovoru o kreditu za sva prava stranaka tog ugovora na otkaz mora uputiti na propisani rok i oblik obavijesti o otkazivanju prilikom ostvarivanja tih prava na otkazivanje ugovora o kreditu?

4. Je li u slučaju ugovora o potrošačkom kreditu isključeno vjerovnikovo pozivanje na prigovor gubitka prava potrošača na povlačenje iz ugovora u skladu s člankom 14. stavkom 1. prvom rečenicom Direktive [2008/48]
- (a) ako ugovor o kreditu ne sadržava pravilno jednu od obveznih informacija predviđenih člankom 10. stavkom 2. Direktive [2008/48] niti je ona naknadno pravilno pružena te stoga nije počeo rok povlačenja u skladu s člankom 14. stavkom 1. Direktive [2008/48]?
- (b) (u slučaju niječnog odgovora na prethodno pitanje navedeno u prethodnoj točki (a)) ako se gubitak prava u bitnome temelji na vremenu koje je proteklo od sklapanja ugovora i/ili na tome da su obje ugovorne stranke u potpunosti izvršile ugovor i/ili na vjerovnikovu raspolaganju iznosom zajma koji je vraćen ili povratu kreditnih garancija i/ili (u slučaju ugovora o kupoprodaji povezanog s ugovorom o kreditu) na tome što je potrošač koristio ili prodao financirani predmet, a da potrošač u relevantnom razdoblju i prilikom nastanka mjerodavnih okolnosti nije znao da njegovo pravo na povlačenje iz ugovora i dalje postoji te mu se odgovornost za to neznanje ne može razumno pripisati, a vjerovnik također nije mogao pretpostaviti da potrošač o tome ima odgovarajuća saznanja?
5. Je li u slučaju ugovora o potrošačkom kreditu isključeno vjerovnikovo pozivanje na prigovor zloupotrebe prava potrošača na povlačenje iz ugovora u skladu s člankom 14. stavkom 1. prvom rečenicom Direktive [2008/48]
- (a) ako ugovor o kreditu ne sadržava pravilno jednu od obveznih informacija predviđenih člankom 10. stavkom 2. Direktive [2008/48] niti je ona naknadno pravilno pružena te stoga nije počeo rok povlačenja u skladu s člankom 14. stavkom 1. Direktive [2008/48]?
- (b) (u slučaju niječnog odgovora na prethodno pitanje navedeno u prethodnoj točki (a)) ako se zloupotreba prava u bitnome temelji na vremenu koje je proteklo od sklapanja ugovora i/ili na tome da su obje ugovorne stranke u potpunosti izvršile ugovor i/ili na vjerovnikovu raspolaganju iznosom zajma koji je vraćen ili povratu kreditnih garancija i/ili (u slučaju ugovora o kupoprodaji povezanog s ugovorom o kreditu) na tome što je potrošač koristio ili prodao financirani predmet, a da potrošač u relevantnom razdoblju i prilikom nastanka mjerodavnih okolnosti nije znao da njegovo pravo na povlačenje iz ugovora i dalje postoji te mu se odgovornost za to neznanje ne može razumno pripisati, a vjerovnik također nije mogao pretpostaviti da potrošač o tome ima odgovarajuća saznanja?”

C. Predmet C-187/20

31. Osobe JL i DT, dva zasebna potrošača, sklopile su 4. svibnja 2017. i 23. ožujka 2019. ugovore o kreditu s društvom BMW Bank odnosno s Audi Bankom (društvom kćeri društva Volkswagen Bank) radi kupnje vozila za privatnu uporabu. Kao u slučaju osobe UK u predmetu C-33/20 i osobe RT u predmetu C-155/20, ti su potrošači podnijeli zahtjeve za povlačenje iz svojih ugovora dugo nakon isteka roka od 14 dana od njihova sklapanja, ali prije nego što su u potpunosti otplatili kredite. Nastojeći opravdati kasno podnošenje tih zahtjeva, potrošači su tvrdili da rok za povlačenje nije počeo teći zbog toga što u odnosnim ugovorima nisu pružene dostatne informacije.

32. Sud u pogledu predmetnih ugovora naglašava sljedeće elemente.

33. Kao prvo, u tim ugovorima nije precizno određena vrsta kredita. Međutim, u oba slučaja „Standardne informacije o kreditu za potrošače u Europskoj uniji”³, koje su na temelju njemačkog prava sastavni dio ugovorne dokumentacije, navode da se te informacije odnose na kredit s jednakim mjesečnim obrocima otplate i fiksnom kamatnom stopom⁴.

34. Kao drugo, oba ugovora predviđaju da se kredit isplaćuje po isporuci vozila prodavatelju. Međutim, niti jedan od ugovora ne predviđa da nakon isplate kredita prestaje obveza plaćanja prodajne cijene do visine isplaćenog iznosa te da kupac može od prodavatelja zahtijevati da mu isporuči vozilo po plaćanju prodajne cijene u cijelosti.

35. Kao treće, kada je riječ o zateznim kamatnim stopama, ugovor koji je osoba JL sklopila predviđa da: „[a]ko dužnik kasni u plaćanju, kamatna stopa koja se primjenjuje u slučaju zakašnjelih uplata obračunava se godišnje u iznosu od pet postotnih bodova više od primjenjive osnovne kamatne stope. Njemačka savezna banka osnovnu kamatnu stopu utvrđuje 1. siječnja odnosno 1. srpnja svake godine te ju objavljuje u Bundesanzeigeru (Savezni službeni list)”. Ugovor o kreditu osobe DT pak sadržava sljedeće informacije o zateznoj kamatnoj stopi: „U slučaju otkaza ugovora naplatit ćemo Vam zakonsku zateznu kamatnu stopu. Godišnja zatezna kamatna stopa iznosi pet postotnih bodova više od osnovne kamatne stope.” Osim toga, „Standardne informacije o kreditu za potrošače u Europskoj uniji” pružene tom potrošaču navode sljedeće: „Godišnja kamatna stopa koja se primjenjuje u slučaju zakašnjelih uplata iznosi pet postotnih bodova više od primjenjive osnovne kamatne stope. Njemačka savezna banka osnovnu kamatnu stopu utvrđuje 1. siječnja odnosno 1. srpnja svake godine.”

36. Međutim, sud koji je uputio zahtjev navodi da pruženi dokumenti ni u jednom od dvaju slučajeva ne objašnjavaju da osnovna kamatna stopa koju objavljuje Njemačka savezna banka odgovara kamatnoj stopi za posljednju operaciju refinanciranja koju je proveo ESB niti upućuju na članak 247. stavak 1. BGB-a, u kojem se spominju te informacije.

37. Kao četvrto, sud koji je uputio zahtjev ističe da dokumenti pruženi potrošačima određuju glavne parametre koji će se uzeti u obzir pri utvrđivanju kompenzacije koja se plaća u slučaju prijevremene otplate, ali ne i preciznu formulu za njezino izračunavanje.

38. Kao peto, sud koji je uputio zahtjev ističe da odnosni ugovori, iako upućuju na postojanje potrošačeva prava na otkaz zbog ozbiljnih razloga, ne upućuju na članak 314. BGB-a niti govore o obliku i roku u kojem se takav otkaz može zatražiti.

39. Kao šesto, sud koji je uputio zahtjev ističe da predmetni ugovori predviđaju mogućnost pokretanja postupka pred Ombudsmannom der privaten Banken (Ombudsman njemačkih privatnih banaka) radi rješavanja sporova s bankom te da je Verfahrensordnung für die Schlichtung von Kundenbeschwerden im deutschen Bankgewerbe (Poslovnik o rješavanju pritužbi klijenata u njemačkom bankovnom sektoru), kojim je uređen način na koji to tijelo rješava navedene pritužbe, dostupan na zahtjev odnosno da se može pregledati na internetskoj stranici Bundesverbanda der Deutschen Banken eV (Savezno udruženje njemačkih banaka), www.bdb.de. U tim je ugovorima usto navedeno da se pritužba mora uputiti uredu Saveznog udruženja njemačkih banaka zaduženom za pritužbe klijenata u pisanom obliku. Ugovor koji je osoba DT sklopila još sadržava broj telefaksa i adresu elektroničke pošte na koje se takva pritužba

³ Čini se da sud koji je uputio zahtjev smatra da ti dokumenti nemaju problem s paginacijom kakav je prisutan u predmetima C-33/20 i C-155/20 te da ih se stoga, iz perspektive njemačkog prava, može smatrati dijelom ugovora.

⁴ U ugovoru osobe DT usto je propisano da je posljednji mjesečni obrok veći od ostalih, koji su jednaki.

može poslati. Međutim, sud koji je uputio zahtjev ističe da uvjeti dopuštenosti koji se tiču sadržaja koji ta pritužba mora imati, a koji su navedeni u točki 3. poslovnika tog tijela, nisu navedeni u tom ugovoru.

40. S obzirom na te okolnosti, Landgericht Ravensburg (Zemaljski sud u Ravensburgu) odlučio je prekinuti postupak i Sudu uputiti sljedeća prethodna pitanja:

- „1. Treba li članak 10. stavak 2. točku (a) Direktive [2008/48] tumačiti na način da se u pogledu vrste kredita treba, prema potrebi, navesti da je riječ o povezanom ugovoru o kreditu i/ili ugovoru o kreditu s rokom dospijeca?
2. Treba li članak 10. stavak 2. točku (d) Direktive [2008/48] tumačiti na način da u pogledu uvjeta kojima se uređuje povlačenje novca na temelju ugovora o kreditu povezanih s financiranjem predmeta kupnje treba u slučaju isplate iznosa kredita prodavatelju navesti da je dužnik oslobođen svoje obveze plaćanja kupoprodajne cijene u visini isplaćenog iznosa i da mu prodavatelj mora predati kupljeni predmet ako je kupoprodajna cijena u cijelosti plaćena?
3. Treba li članak 10. stavak 2. točku (l) Direktive [2008/48] tumačiti na način da se:
 - (a) prilikom sklapanja ugovora o kreditu važeća kamatna stopa koja se primjenjuje u slučaju zakašnjelih uplata mora pripočeti kao apsolutna vrijednost, a barem se kao apsolutna vrijednost mora navesti važeća referentna kamatna stopa (u ovom slučaju osnovna kamatna stopa u skladu s člankom 247. BGB-a) na temelju koje se važeća kamatna stopa koja se primjenjuje u slučaju zakašnjelih uplata izvodi primjenom dodatka na osnovnu kamatu (u ovom slučaju od pet postotnih bodova u skladu s člankom 288. stavkom 1. drugom rečenicom BGB-a)?
 - (b) konkretno mora objasniti mehanizam prilagodbe kamatne stope koja se primjenjuje u slučaju zakašnjelih uplata, a barem se mora uputiti na nacionalne odredbe iz kojih taj mehanizam proizlazi (članak 247. i članak 288. stavak 1. druga rečenica BGB-a)?
4. (a) Treba li članak 10. stavak 2. točku (r) Direktive [2008/48] tumačiti na način da se u ugovoru o kreditu mora navesti konkretan i potrošaču razumljiv postupak za utvrđivanje kompenzacije koju je potrebno platiti u slučaju prijevremene otplate kredita, tako da potrošač može barem približno izračunati iznos kompenzacije koja se mora platiti u slučaju prijevremenog otkazivanja?
 - (b) (u slučaju potvrdnog odgovora na prethodno pitanje navedeno u prethodnoj točki (a)):

Protivi li se članku 10. stavku 2. točki (r) i članku 14. stavku 1. drugoj rečenici Direktive [2008/48] nacionalni propis na temelju kojeg u slučaju dostave nepotpunih informacija u smislu članka 10. stavka 2. točke (r) te direktive rok za povlačenje iz ugovora počinje teći od sklapanja ugovora, a vjerovnik samo gubi pravo na kompenzaciju koja se plaća u slučaju prijevremene otplate kredita?
5. Treba li članak 10. stavak 2. točku (s) Direktive [2008/48] tumačiti na način
 - (a) da se u ugovoru o kreditu također moraju navesti i nacionalnim pravom predviđena prava stranaka ugovora o kreditu na otkazivanje, osobito pravo zajmoprimca na otkazivanje ugovora o zajmu s rokom dospijeca zbog ozbiljnog razloga u skladu s člankom 314. BGB-a te da se odredba kojom se uređuje to pravo na otkazivanje mora izričito navesti?

(b) (u slučaju niječnog odgovora na prethodno pitanje navedeno u prethodnoj točki (a)):

da mu se ne protivi nacionalni propis kojim se navođenje nacionalnog posebnog prava na otkazivanje propisuje kao informacija koja se treba uključiti u ugovor u smislu članka 10. stavka 2. točke (s) Direktive [2008/48]?

(c) da se u ugovoru o kreditu u pogledu svih prava stranaka ugovora o kreditu na otkazivanje mora navesti rok i oblik izjave o otkazivanju koji su propisani za ostvarivanje prava na otkazivanje?

6. Treba li članak 10. stavak 2. točku (t) Direktive [2008/48] tumačiti na način da ugovor o kreditu mora sadržavati obavijest o bitnim uvjetima u pogledu pritužbe i/ili obeštećenja u okviru izvansudskog postupka povodom pritužbe i/ili i izvansudskog postupka obeštećenja? Je li dovoljno u tom pogledu uputiti na poslovnik dostupan na internetu koji se primjenjuje na izvansudski postupak povodom pritužbe i/ili izvansudski postupak obeštećenja?

7. Je li u slučaju ugovora o potrošačkom kreditu isključeno vjerovnikovo pozivanje na prigovor gubitka prava potrošača na povlačenje iz ugovora u skladu s člankom 14. stavkom 1. prvom rečenicom Direktive [2008/48]

(a) ako ugovor o kreditu ne sadržava pravilno jednu od obveznih informacija predviđenih člankom 10. stavkom 2. Direktive [2008/48] niti je ona naknadno pravilno pružena te stoga nije počeo rok povlačenja u skladu s člankom 14. stavkom 1. Direktive [2008/48]?

(b) (u slučaju niječnog odgovora na prethodno pitanje navedeno u prethodnoj točki (a)):

ako se gubitak u bitnome temelji na vremenu koje je proteklo od sklapanja ugovora i/ili na tome da su obje ugovorne stranke u potpunosti izvršile ugovor i/ili na vjerovnikovu raspolaganju iznosom zajma koji je vraćen ili povratu kreditnih garancija i/ili (u slučaju ugovora o kupoprodaji povezanog s ugovorom o kreditu) na tome što je potrošač koristio ili prodao financirani predmet, a da potrošač u relevantnom razdoblju i prilikom nastanka mjerodavnih okolnosti nije znao da njegovo pravo na povlačenje iz ugovora i dalje postoji te mu se odgovornost za to neznanje ne može razumno pripisati, a vjerovnik također nije mogao pretpostaviti da potrošač o tome ima odgovarajuća saznanja?

8. Je li u slučaju ugovora o potrošačkom kreditu isključeno vjerovnikovo pozivanje na prigovor zloupotrebe prava potrošača na povlačenje iz ugovora u skladu s člankom 14. stavkom 1. prvom rečenicom Direktive [2008/48]

(a) ako ugovor o kreditu ne sadržava pravilno jednu od obveznih informacija predviđenih člankom 10. stavkom 2. Direktive [2008/48] niti je ona naknadno pravilno pružena te stoga nije počeo rok povlačenja u skladu s člankom 14. stavkom 1. Direktive [2008/48]?

(b) (u slučaju niječnog odgovora na prethodno pitanje navedeno u prethodnoj točki (a)):

ako se zloupotreba prava u bitnome temelji na vremenu koje je proteklo od sklapanja ugovora i/ili na tome da su obje ugovorne stranke u potpunosti izvršile ugovor i/ili na vjerovnikovu raspolaganju iznosom zajma koji je vraćen ili povratu kreditnih garancija i/ili (u slučaju ugovora o kupoprodaji povezanog s ugovorom o kreditu) na tome što je potrošač koristio ili prodao financirani predmet, a da potrošač u relevantnom razdoblju i prilikom nastanka mjerodavnih okolnosti nije znao da njegovo pravo na povlačenje iz

ugovora i dalje postoji te mu se odgovornost za to neznanje ne može razumno pripisati, a vjerovnik također nije mogao pretpostaviti da potrošač o tome ima odgovarajuća saznanja?”

IV. Analiza

41. U skladu sa zahtjevom Suda, svoje ću mišljenje ograničiti na sljedeća pitanja:

- prvo pitanje u predmetu C-33/20, prvo pitanje u predmetu C-155/20 i treće pitanje u predmetu C-187/20;
- šesto pitanje u predmetu C-187/20;
- četvrto pitanje u predmetu C-155/20 i sedmo pitanje u predmetu C-187/20;
- peto pitanje u predmetu C-155/20 i osmo pitanje u predmetu C-187/20.

A. Uvodne napomene

42. Uvodno treba podsjetiti, kao prvo, na to da direktiva ne može sama po sebi stvoriti obveze za pojedince te se stoga protiv njih nije moguće pozivati na direktivu kao takvu. Točno je da, kako bi se osiguralo da pojedinci uživaju pravnu zaštitu koju im priznaju odredbe prava Unije, nacionalni sudovi moraju svoje nacionalno pravo *u najvećoj mogućoj mjeri* tumačiti u svjetlu teksta i svrhe direktive o kojoj je riječ kako bi se ostvario njome propisani rezultat⁵. Međutim, ta obveza tumačenja u skladu s pravom Unije ograničena je općim pravnim načelima, osobito načelom pravne sigurnosti, u smislu da ona ne smije služiti kao temelj za tumačenje nacionalnog prava koje je *contra legem*⁶. Posljedično, tužitelji se na odgovore na prethodna pitanja suda koji je uputio zahtjev mogu protiv svojih kreditnih institucija pozivati samo ako se nacionalno zakonodavstvo kojim je prenesena Direktiva 2008/48 može, primjenom priznatih metoda tumačenja, protumačiti u skladu s tim odgovorima. Na sudu koji je uputio zahtjev jest da utvrdi je li to slučaj.

43. Kao drugo, htio bih naglasiti da ne smatram da se dosadašnja sudska praksa Suda u pogledu obveza informiranja predviđenih u drugim zakonodavnim mjerama Unije namijenjenima zaštititi prava potrošača nužno može pukom analogijom primijeniti na Direktivu 2008/48. Naime, u skladu s metodama tumačenja koje Sud priznaje, takva se rješenja mogu po analogiji primijeniti samo ako su tekst, kontekst i ciljevi zakonodavnih odredbi o kojima je riječ istovjetni ili barem gotovo istovjetni. U ovom se slučaju posebna pozornost mora obratiti, prema mojem mišljenju, na činjenicu da Direktiva 2008/48 propisuje opširnije obveze informiranja od onih sadržanih u, primjerice, Direktivi 93/13/EEZ⁷.

⁵ Presuda od 7. kolovoza 2018., Smith (C-122/17, EU:C:2018:631, t. 39.). Vidjeti u tom smislu i presude od 19. travnja 2016., DI (C-441/14, EU:C:2016:278, t. 31.) i od 22. siječnja 2019., Cresco Investigation (C-193/17, EU:C:2019:43, t. 73.).

⁶ Vidjeti u tom smislu presude od 19. travnja 2016., DI (C-441/14, EU:C:2016:278, t. 32.), od 22. siječnja 2019., Cresco Investigation (C-193/17, EU:C:2019:43, t. 74.) i od 5. rujna 2019., Pohotovost (C-331/18, EU:C:2019:665, t. 56.).

⁷ Direktiva Vijeća od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.).

44. Kao treće, kada je riječ o ciljevima Direktive 2008/48, iz njezinih uvodnih izjava 4. do 9. proizlazi da ona služi tomu da se što lakše dođe do djelotvornog unutarnjeg tržišta potrošačkih kredita usklađivanjem obveza u pogledu informacija koje vjerovnici moraju pružiti te istodobno osiguravanju toga da potrošači, zahvaljujući visokoj i ekvivalentnoj razini zaštite, imaju povjerenje u tržište⁸.

45. Stoga, obveze informiranja predviđene u Direktivi 2008/48 djelomično se temelje na pretpostavci da je potrebna određena razina ugovorne standardizacije, barem kada je riječ o informacijama koje ugovori moraju sadržavati, kako bi se ostvario takav cilj, a djelomično na pretpostavci da se potrošač nalazi u slabijem položaju u odnosu na vjerovnika kada je riječ o informacijama koje se odnose na učinke ugovora i primjenjivo zakonodavstvo⁹. Kako bi se ti ciljevi ostvarili, Direktivom 2008/48 potpuno se usklađuju obveze informiranja koje se vjerovnicima mogu nametnuti¹⁰ te je u tu svrhu uspostavljeno razlikovanje između informacija koje vjerovnici moraju priopćiti u svojim oglasima (članak 4.), prije sklapanja ugovora (članak 5.) i u samim ugovorima (članak 10.)¹¹.

46. Budući da Direktiva 2008/48 predviđa obveze pružanja informacija u različitim fazama, te obveze, iako su povezane, imaju u određenoj mjeri međusobno različite ciljeve. Osobito, iz uvodnih izjava 18. i 19. te direktive proizlazi da je obveza pružanja potrošačima određenih informacija prije sklapanja ugovora – koja je propisana u članku 5. te direktive – prije svega namijenjena tomu da potrošačima omogući da usporede različite ponude koje su dobili te da potom izaberu najprikladniju. Kada je riječ o obvezi pružanja potrošačima određenih informacija u samom ugovoru, koja je propisana u članku 10. Direktive 2008/48, iz uvodne izjave 31. te direktive proizlazi da je toj obvezi cilj omogućiti potrošačima da se upoznaju sa svojim pravima i obvezama na temelju ugovora o kreditu¹². Točnije, kako je Sud utvrdio, cilj te odredbe je osigurati da potrošači raspolažu svim informacijama koje su im potrebne za pravilno izvršenje ugovora i, osobito, u tu svrhu, za ostvarivanje njihovih prava¹³.

47. Budući da se pojedine informacije predviđene u članku 10. Direktive 2008/48 moraju potrošaču priopćiti prije sklapanja ugovora, dok se druge odnose ne na sadržaj ugovora nego na zakonodavstvo koje je na njega primjenjivo, jasno je da je zakonodavac Unije htio omogućiti potrošačima da budu upoznati s pravima i obvezama koje imaju na temelju ugovora na način da, u slučaju poteškoća, u samom ugovoru mogu pronaći odgovor na svoje pitanje a da ne moraju snositi troškove i teret potrage za relevantnim informacijama¹⁴.

⁸ Vidjeti također presudu od 5. rujna 2019., Pohotovosť (C-331/18, EU:C:2019:665, t. 41.) i presudu od 26. ožujka 2020., Kreissparkasse Saarlouis (C-66/19, EU:C:2020:242, t. 36.).

⁹ Pitanje potrošačeva slabijeg položaja u smislu pregovaračke moći na mjerodavniji je način obrađeno u drugim odredbama Unije, osobito u onima iz Direktive 93/13.

¹⁰ Vidjeti u tom smislu presudu od 12. srpnja 2012., SC Volksbank România (C-602/10, EU:C:2012:443, t. 38.).

¹¹ Iz te je perspektive važno imati na umu da je Direktiva 2008/48 fokusirana na obvezne ugovorne informacije, a ne na pitanja sadržaja ugovora ili obveza koje su stranke trebale ili nisu trebale preuzeti. Stoga, kako je istaknuto u članku 10. stavku 1., određeni zahtjevi u pogledu oblika iz nacionalnog prava u pogledu valjanosti razmjene suglasnosti nisu nužno relevantni za ocjenjivanje jesu li ispunjene obveze informiranja predviđene tom direktivom.

¹² Presude od 9. studenoga 2016., Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:842, t. 31.) i od 26. ožujka 2020., Kreissparkasse Saarlouis (C-66/19, EU:C:2020:242, t. 35.).

¹³ Vidjeti u tom smislu presudu od 26. ožujka 2020., Kreissparkasse Saarlouis (C-66/19, EU:C:2020:242, t. 45.).

¹⁴ U praksi tek rijetki potrošači, izuzevši one koje zanima pravo, detaljno čitaju ugovore koje potpišu. Vidjeti, osobito, Office of Fair Trading, „Consumer contracts”, veljača 2011., t. 1. na str. 116. Potrošači se za sadržaj ugovora počinju zanimati tek u fazi izvršavanja ugovora, kada se pojave problemi.

48. Naposljetku, valja napomenuti, s obzirom na to da je Direktivi 2008/48 posebice cilj olakšati stvaranje djelotvornog unutarnjeg tržišta potrošačkih kredita te da su njome u tu svrhu potpuno usklađene obveze informiranja, da će u ovim predmetima, neovisno o rješenjima koje Sud predloži, ta rješenja morati biti što je moguće preciznija. Samo će se u tom slučaju europskim gospodarskim subjektima moći istinski zajamčiti pravna sigurnost, koja je nužna za stvaranje takvog tržišta.

49. Sada ću s obzirom na iznesena razmatranja odgovoriti na postavljena pitanja.

B. Prvo pitanje u predmetu C-33/20, prvo pitanje u predmetu C-155/20 i treće pitanje u predmetu C-187/20

50. Sud koji je uputio zahtjev svojim prvim pitanjem u predmetu C-33/20, prvim pitanjem u predmetu C-155/20 i trećim pitanjem u predmetu C-187/20 u bitnome pita treba li članak 10. stavak 2. točku (l) Direktive 2008/48 tumačiti na način da u ugovoru o kreditu, kao prvo, osnovna kamatna stopa primjenjiva u trenutku njegova sklapanja mora biti navedena u obliku „konkretne brojke” i da, kao drugo, mehanizam prilagodbe te stope mora biti konkretno opisan.

51. Kada je riječ o *prvom dijelu pitanja*, za početak valja podsjetiti na to da se prema sudskoj praksi Suda niti jedna obveza informiranja predviđena u Direktivi 2008/48 ne može ispuniti tako da se u ugovoru samo uputi na zakonodavni ili regulatorni tekst¹⁵.

52. Njemačka verzija članka 10. stavka 2. točke (l) Direktive 2008/48 predviđa da se u ugovorima o potrošačkom kreditu mora navesti „der Satz der Verzugszinsen gemäß der zum Zeitpunkt des Abschlusses des Kreditvertrags geltenden Regelung und die Art und Weise seiner etwaigen Anpassung sowie gegebenenfalls anfallende Verzugskosten”, pri čemu uporaba izraza „Regelung” može izazvati određene nejasnoće. Naime, on može označavati ili ugovorne odredbe ili zakonodavna pravila koja su na snazi u trenutku sklapanja ugovora, što bi značilo da je, kako bi se postupilo u skladu s tim zakonodavnim pravilima, nužno u ugovoru iznijeti sadržaj primjenjivog zakonodavstva. U tom drugom scenariju, onom koji podržava njemačka vlada, kamatnu stopu bi se moralo kao apsolutnu brojku navesti samo ako zakonodavna odredba izražava primjenjivu kamatnu stopu na taj način.

53. Priznajem da članak 10. stavak 2. točka (l) Direktive 2008/48 u tom pogledu nipošto nije izričit. Međutim, čini mi se da tekst, kontekst i ciljevi te odredbe više idu u prilog tumačenju te odredbe prema kojem se mora navesti apsolutna vrijednost kamatne stope primjenjive na datum sklapanja ugovora. To stajalište temeljim na sljedećim razlozima.

¹⁵ Vidjeti presude od 21. ožujka 2013., RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180, t. 50.) i od 26. ožujka 2020., Kreissparkasse Saarlouis (C-66/19, EU:C:2020:242, t. 47. i 48.). Točno je da, u skladu sa sudskom praksom, ugovor u smislu Direktive 2008/48, a ne u smislu propisa koji se odnose na valjanost ugovora, ne treba shvatiti na način da se nužno odnosi na jedan dokument. Međutim, budući da je glavni cilj Direktive 2008/48 usklađivanje opsega obveza informiranja koje se mogu nametnuti u pojedinim državama članicama, to ne može ovisiti o tome smatraju li se u nekoj državi članici propisi koji sadržavaju pravila javne politike dijelom ugovora u smislu Direktive 2008/48 jer bi se to protivilo takvom cilju. Prema mojemu mišljenju, s obzirom na to da je Direktiva 2008/48 fokusirana na informacije, jasno je da pojam „ugovor” treba shvatiti na način da se odnosi na jedan ili više dokumenata. To je potvrđeno člankom 10. stavkom 1. te direktive kojim se predviđa da sve ugovorne stranke dobivaju primjerak ugovora o kreditu.

54. Prvo valja istaknuti da iz samog teksta članka 10. stavka 2. točke (l) Direktive 2008/48 proizlazi da se informacije o kojima ta odredba govori odnose na kamatnu stopu. Prema uobičajenoj definiciji tog pojma, kamatna stopa podrazumijeva postotak, to jest udio u stotini¹⁶. U biti, formula, referentna vrijednost ili indeks na temelju kojeg se stopa izračunava ne čini samu stopu¹⁷. Moglo bi se dodati da se u njemačkoj jezičnoj verziji Direktive 2008/48 koriste izričitiije formulacije kada se upućuje na zakonodavna pravila koja su na snazi u trenutku sklapanja ugovora, primjerice u članku 14. stavku 2. („das [...] geltende innerstaatliche Recht“) i članku 14. stavku 6. ili članku 15. stavku 2. („nach den geltenden Rechtsvorschriften“).

55. Važnije je to da se u engleskoj verziji članka 10. stavka 2. točke (l) Direktive 2008/48 spominje „the interest rate applicable in the case of late payments as applicable at the time of the conclusion of the credit agreement and the arrangements for its adjustment“. Slično tomu, u francuskoj verziji se spominje „le taux d'intérêt applicable en cas de retard de paiement applicable au moment de la conclusion du contrat de crédit et les modalités d'adaptation de ce taux“.

56. Prema mojemu mišljenju, činjenica da barem neke jezične verzije te odredbe jasno spominju da, s jedne strane, kamatna stopa koja se mora odrediti mora biti ona koja je primjenjiva „u trenutku sklapanja ugovora o kreditu“ i, s druge strane, da se ta informacija mora pružiti uz onu koja se odnosi na uvjete prilagodbe te stope pokazuje da pojam „kamatna stopa“ treba shvaćati na način da se odnosi ne na opis te stope ili formulu koja se koristi za njezino izračunavanje, nego na postotak koji odgovara stopi primjenjivoj na dan potpisivanja ugovora. Naime, opis stope odnosno formula na temelju koje se ona izračunava (u ovim predmetima, $X+5$, pri čemu X označava osnovnu kamatnu stopu u Njemačkoj) ne mijenja se bez izmjene ugovora.

57. Stoga, ako bismo pojam „kamatna stopa“ shvaćali na način da se odnosi na formulu za izračunavanje te stope, ne bi bilo potrebno navesti da ta stopa mora biti ona koja je primjenjiva na datum sklapanja ugovora niti usto zahtijevati navođenje mjera njezine prilagodbe. Osobito, kada je riječ o toj drugoj vrsti informacije, ako bismo pojam „kamatna stopa“ shvaćali na način da se odnosi na opis stope ili formulu za njezino izračunavanje, mjera njezine prilagodbe već bi bila sadržana u opisu stope ili u formuli za njezino izračunavanje, u obliku varijabilnog elementa odnosno, u ovom slučaju, u obliku upućivanja na referentnu vrijednost¹⁸.

58. Naravno, kako su određene stranke naglasile, neke kamatne stope – poput onih o kojima je riječ u ovim predmetima – vjerojatno će varirati, ali smatram da taj argument ide u prilog gore iznesenom zaključku. On osobito može objasniti zašto članak 10. stavak 2. točka (l) Direktive 2008/48 predviđa ne samo da stopa koju treba navesti mora biti ona koja se primjenjuje u trenutku sklapanja ugovora nego i da je potrebno navesti mjere njezine prilagodbe.

¹⁶ Vidjeti, primjerice, Cambridgeov rječnik. I u poslovnom i u svakodnevnom govoru postoji razlika između kamatne stope i referentne stope: dok prvonavedeni pojam označava postotak prema kojem se izračunava iznos koji treba platiti u zamjenu za uslugu ili kao naknadu štete, potonji označava korištenje referentne vrijednosti koja preuzima oblik stope za izračunavanje te naknade. Vidjeti definiciju koncepta „referentne stope“ koja se nalazi na relevantnoj internetskoj stranici za financije, *Investopediji*. Pojam „kamatna stopa“ se tek ponekad, kada je sastavljač teksta neprecizan, koristi ne za označavanje udjela u stotini nego formule na temelju koje se taj udio izračunava.

¹⁷ Istina, članak 3. točka (j) Direktive 2008/48 predviđa da se „kamatna stopa“ može odnositi na stopu zatezne kamate koja može biti varijabilna. Međutim, u matematici ili financijama, kamatna stopa je varijabilna kada se izraženi postotak može mijenjati. Stoga, činjenica da je kamatna stopa može biti varijabilna ne znači da članak 10. stavak 2. točku (l) treba shvaćati na način da označava formulu za izračunavanje.

¹⁸ Argument njemačke vlade prema kojem bi tumačenje članka 10. stavka 2. točke (l) Direktive 2008/48 na način da zahtijeva navođenje konkretne brojke imalo za posljedicu, s obzirom na članak 14. stavak 1. točku (b) te direktive, to da bi svaka promjena kamatne stope izazivala produljenje roka za povlačenje, prema mojemu mišljenju, ne čini se posebno relevantnim jer upravo prvonavedena odredba predviđa da je potrebno navesti samo stopu primjenjivu na datum sklapanja ugovora.

59. Posljedično, već sam tekst članka 10. stavka 2. točke (l) Direktive 2008/48 upućuje na to da tu odredbu treba tumačiti na način da obvezuje vjerovnika, među ostalim, da navede stvarnu visinu zatezne kamatne stope primjenjive u trenutku sklapanja ugovora.

60. Taj zaključak potvrđuju *ciljevi* i *opći sustav* te direktive.

61. Kao prvo, ističem da članak 3. Direktive 2008/48, svaki put kada definira neku kamatnu stopu, pritom navodi da se ta stopa mora izraziti kao postotak. Prema mojem mišljenju, ta pojašnjenja, protivno tvrdnji njemačke vlade, nisu iznimke od uobičajene definicije pojma „stopa”, nego podsjetnik na činjenicu da je svrha tih definicija odrediti kako se taj postotak, ovisno o naravi dane stope, mora izračunati¹⁹.

62. U vezi s tim čini mi se da je u pogledu definicije pojma „stopa” zakonodavac htio obvezati vjerovnike da ne navedu stvaran postotak kamatne stope primjenjive u trenutku sklapanja ugovora, nego formulu koja se treba koristiti za njezin izračun, on bi to vjerojatno bio izričito propisao.

63. Kao drugo, kada je riječ o cilju članka 10. stavka 2. točke (l) Direktive 2008/48, ističem da je ta odredba namijenjena tomu da europskim potrošačima omogući da budu upoznati sa svojim pravima i obvezama. Iz te perspektive valja uvažiti – kako su neke stranke istaknule – da navođenje stope koja je stvarno primjenjiva na dan sklapanja ugovora samo po sebi nije posebno relevantno u kontekstu izvršavanja ugovora jer je vjerojatno da će se promijeniti.

64. Međutim, teško je osporiti da zahtijevanje navoda postotka koji odgovara primjenjivoj zateznoj kamatnoj stopi na datum sklapanja ugovora pomaže potrošačima da budu svjesni posljedica kašnjenja u plaćanju²⁰ te mi se to čini smislenijim od korištenja formule za izračunavanje ili nekog apstraktnog upućivanja na referentnu vrijednost ili referentnu stopu. Osim toga, to nije jedina informacija koju članak 10. stavak 2. točka (l) Direktive 2008/48 zahtijeva. Osobito, problem ažuriranja te informacije izričito je obuhvaćen činjenicom da ta odredba zahtijeva i navođenje mjera prilagodbe zatezne kamatne stope. Slijedom toga, ne može se smatrati da je navođenje postotka bilo nedovoljno da omogući potrošačima Unije a razumiju posljedice koje će im vjerojatno nastati zbog neplaćanja.

65. Naposljetku, valja primijetiti da se zatezna kamatna stopa mora navesti ne samo u ugovoru nego i, u skladu s člankom 5. Direktive 2008/48, prije njegova sklapanja. Posljedično, pojam „kamatna stopa koja se primjenjuje u slučaju zakašnjelih uplata” treba tumačiti na način koji je u skladu s ciljevima kako članka 10. stavka 2. točke (l) Direktive 2008/48 tako i članka 5. stavka 1. točke (l) te direktive.

66. U tom smislu, kada je riječ o cilju obveza pružanja informacija prije sklapanja ugovora predviđenih člankom 5. stavkom 1. Direktive 2008/48, iz uvodne izjave 18. te direktive proizlazi da je taj cilj, među ostalim, izazvati povjerenje kod potrošača propisivanjem „specifičnih odredbi

¹⁹ Tom argumentu ne proturječi posljednja rečenica članka 3. točke (k) Direktive 2008/48, prema kojoj se ako u ugovoru o kreditu nisu utvrđene sve kamatne stope, smatra da je kamatna stopa fiksna samo za djelomična razdoblja za koja su kamatne stope određene isključivo fiksnim specifičnim postotkom koji je dogovoren prilikom sklapanja ugovora o kreditu. Naime, iz članka 3. točke (j) proizlazi da su fiksne kamatne stope podvrsta kamatnih stopa, koje same uvijek čine postotke, u skladu s tom odredbom: „kamatna stopa izražena kao fiksni ili varijabilni postotak”. Shodno tomu, članak 3. točku (k) te direktive treba tumačiti na način da za te stope koje izražavaju primjenjivu kamatnu stopu, ako nisu sve određene u ugovoru, treba smatrati da su fiksne samo za razdoblja za koja su određene isključivo u obliku fiksnog specifičnog postotka koji je dogovoren prilikom sklapanja ugovora o kreditu, za razliku od postotaka koji su u danom trenutku izračunani primjenom neke formule ili indeksa.

²⁰ U praksi, kamatna stopa na dospjele neplaćene obveze obično se utvrđuje zakonom. U vezi s tim, ono što ostaje važno s obzirom na cilj koji se nastoji postići direktivom, osiguranje visoke razine zaštite potrošača, jest da potrošači imaju jasnu predodžbu te stope.

o oglašavanju ugovora o kreditu kao i o određenim elementima standardnih informacija koje se pružaju potrošačima kako bi im se omogućilo, posebno, da *uspoređuju različite ponude*. Takve bi se informacije trebale davati na jasan, sažet i uočljiv način pomoću *reprezentativnog primjera*.”²¹

67. U tom pogledu valja primijetiti da, u skladu s ustaljenom sudskom praksom, odredbe prava Unije o zaštiti potrošača treba tumačiti ne s obzirom na situaciju konkretnih potrošača u danom predmetu, nego s obzirom na prosječnog potrošača, koji je uredno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću²². Iz uvodne izjave 6. Direktive 2008/48 u ovom slučaju proizlazi da ta direktiva za cilj ima razvoj transparentnijeg i djelotvornijeg tržišta kredita unutar područja bez unutarnjih granica. Budući da je, usto, kao pravna osnova te direktive izabran članak 95. UEZ-a (sada članak 114. UFEU-a), na temelju kojeg se mjere usklađivanja mogu usvojiti samo ako im je cilj poboljšanje uvjeta funkcioniranja unutarnjeg tržišta²³, moguće je zaključiti da usporedivost ponuda koja se nastoji ostvariti člankom 5. Direktive 2008/48 treba shvaćati s obzirom na situaciju ne nacionalnog potrošača, nego europskog potrošača²⁴.

68. U svakom slučaju, mora se naravno istaknuti da prosječni potrošač nije jednako stručan kao financijski specijalist. Stoga se vrlo vjerojatno može pretpostaviti da prosječni potrošač, koji usto možda boravi u drugoj državi članici ne može s lakoćom razumjeti – te stoga usporediti – različite primjenjive kamatne stope na dospelje neplaćene obveze ako mu je pružena samo formula za izračunavanje te stope u danom trenutku, osobito kada ta formula uključuje nacionalnu stopu, referentnu vrijednost ili indeks. Prema mojemu mišljenju, upravo kako bi se europskom potrošaču dalo mjerilo za usporedbu, Direktiva 2008/48 propisuje da svaki ugovor o potrošačkom kreditu mora navoditi primjenjivu kamatnu stopu, a ne samo metodu izračunavanja ili prilagodbe te stope.

69. U tim okolnostima, iako bi bilo bolje da je direktiva u tom pogledu izričitija, smatram, osobito s obzirom na tekst članka 10. stavka 2. točke (l) Direktive 2008/48, da obvezu navođenja „kamatne stope koja se primjenjuje u slučaju zakašnjelih uplata” treba tumačiti na način da se u ugovorima mora odrediti postotak koji odgovara kamatnoj stopi koja je u trenutku sklapanja ugovora primjenjiva u slučaju potrošačeva kašnjenja s plaćanjem²⁵.

70. Kada je riječ o *drugom dijelu pitanja*, koji se odnosi na mjere prilagodbe zatezne kamatne stope, iz teksta članka 10. stavka 2. točke (l) Direktive 2008/48 proizlazi da se i te mjere moraju odrediti u ugovoru o kreditu.

71. S obzirom na objašnjenja koja su pružena u zahtjevima za prethodnu odluku, smatram da bi pitanja suda koji je uputio zahtjev trebalo shvatiti na način da se odnose na stupanj preciznosti informacija o tom elementu koji mora biti izražen u ugovoru. Konkretnije bi se moglo reći da se postavlja pitanje mora li kreditna institucija, kada se kamatna stopa temelji na referentnoj stopi, navesti tko, kada i prema kojim kriterijima određuje tu stopu.

²¹ Moje isticanje

²² Vidjeti primjerice presudu od 3. rujna 2020., Profi Credit Polska i dr. (C-84/19, C-222/19 i C-252/19, EU:C:2020:631, t. 74.).

²³ Presuda od 5. listopada 2000., Njemačka/Parlament i Vijeće (C-376/98, EU:C:2000:544, t. 95.)

²⁴ Vidjeti u tom smislu mišljenje nezavisne odvjetnice J. Kokott u predmetu Schyns (C-58/18, EU:C:2019:120, t. 43.) i, po analogiji, obrazloženje Suda u presudi od 2. svibnja 2019., Fundación Consejo Regulador de la Denominación de Origen Protegida Queso Manchego (C-614/17, EU:C:2019:344, t. 46. do 50.).

²⁵ U tom bih pogledu istaknuo da tom zaključku ne proturječi činjenica da neki ugovori mogu imati varijabilne kamatne stope. S jedne strane, ta činjenica ne onemogućuje navođenje osnovne kamatne stope primjenjive u trenutku potpisivanja ugovora. S druge strane, moguće je upotrijebiti alate za upravljanje ugovorom kako bi se eventualno ažurirale potrošačke informacije.

72. U tom pogledu treba istaknuti da, u skladu sa sudskom praksom Suda, vjerovnik ne može zahtjeve u pogledu informiranja, kako su uspostavljeni u članku 10. stavku 2. Direktive 2008/48 ispuniti na način da u ugovoru jednostavno uputi na primjenjive zakonodavne odredbe²⁶. Međutim, ne smatram da članak 10. stavak 2. točku (l) te direktive treba tumačiti na način da vjerovnik, kada se kamatna stopa izračunava na temelju referentne stope, mora objasniti kako se ta referentna stopa prilagođava pa čak ni, kada je to slučaj, kao u ovim predmetima, da primjenjiva referentna stopa odgovara onoj koju objavljuje ESB.

73. Taj zaključak donosim zbog sljedećih razloga.

74. Kao prvo, ako se kamatna stopa izračunava na temelju formule koja sadržava varijabilni element, upotreba tog varijabilnog elementa bit će način ili jedan od načina na koji se kamatna stopa može prilagoditi. Ako, kao u ovim predmetima, ne postoji drugi način prilagodbe stope, onda je dovoljno, kako bi se ispunili zahtjevi iz članka 10. stavka 2. točke (l) Direktive 2008/48, da se u ugovoru navede ta formula za izračunavanje primjenjive stope i, ako varijabilni element čini referentna stopa, tko određuje tu stopu, gdje se ona objavljuje i koliko se često ona objavljuje.

75. Kao drugo, ističem da je članak 5. stavak 1. Direktive 2008/48 nakon nastanka činjeničnog stanja u ovim predmetima izmijenjen na način da predviđa da vjerovnik ili, eventualno, kreditni posrednik, kada se u ugovoru o potrošačkom kreditu upućuje na referentnu vrijednost u smislu članka 3. stavka 1. točke 3. Uredbe (EU) 2016/1011²⁷, mora potrošača obavijestiti o imenu referentne vrijednosti, njezinu administratoru i mogućim implikacijama za potrošača (što, prema mojemu mišljenju, znači da se mora navesti koliko se često taj indeks objavljuje)²⁸. Međutim, ne očekuje se da vjerovnik objasni kako se utvrđuje sama ta referentna vrijednost.

76. Naposljetku, opisivanje načina na koji se referentna stopa određuje ne čini se nužnim za ostvarenje zadanih ciljeva članka 5. i 10. Direktive te im se možda čak i protivi. Naime, s obzirom na to da je riječ o referentnoj stopi koju objavljuje središnja banka, ona može djelomično ovisiti o makroekonomskim podacima, a djelomično o razlozima monetarne politike (uključujući, osobito, stabilnost cijena i inflaciju). Svaki pokušaj objašnjavanja načina prilagodbe te stope zahtijevao bi od vjerovnika prevelik napor u usporedbi s ostalim informacijama koje mora navesti u skladu s člankom 10. stavkom 2. Direktive 2008/48. Sama količina takvih informacija mogla bi preplaviti potrošača širokim rasponom financijskih i ekonomskih informacija i podataka²⁹. Takva bi obveza izrazito opteretila vjerovnika te je dvojbena, s obzirom na nepostojanje veoma jasnih odredbi o suprotnome, je li zakonodavac Unije ikada namjeravao uvesti takvu obvezu.

77. Ugovorne odredbe o kojima je riječ u ovim predmetima predviđaju da referentnu stopu koja se koristi u formuli za izračunavanje zatezne kamatne stope utvrđuje, 1. siječnja odnosno 1. srpnja svake godine, i objavljuje Njemačka središnja banka. Budući da je to službena stopa,

²⁶ Vidjeti po analogiji presudu od 26. ožujka 2020., *Kreissparkasse Saarlouis* (C-66/19, EU:C:2020:242, t. 48.).

²⁷ Uredba Europskog parlamenta i Vijeća od 8. lipnja 2016. o indeksima koji se upotrebljavaju kao referentne vrijednosti u financijskim instrumentima i financijskim ugovorima ili za mjerenje uspješnosti investicijskih fondova i o izmjeni direktiva 2008/48 i 2014/17/EU te Uredbe (EU) br. 596/2014 (SL 2016., L 171, str. 1. i ispravak SL 2017., L 137, str. 41.). Referentna vrijednost je u članku 3. stavku 1. točki 3, te uredbe definirana kao „svaki indeks koji se koristi kao osnova za utvrđivanje iznosa koji se plaća na temelju financijskog instrumenta ili financijskog ugovora, ili vrijednosti financijskog instrumenta, ili za mjerenje uspješnosti investicijskog fonda s ciljem praćenja povrata takvog indeksa ili utvrđivanja dodjele sredstava portfelja ili izračuna naknada za uspješnost”.

²⁸ Kada je riječ o zateznoj kamatnoj stopi koja se izračunava na temelju referentnog indeksa koji određuje središnja banka, informiranje potrošača o mogućim posljedicama tog indeksa podrazumijeva da ga se mora obavijestiti o načinu na koji se taj indeks odražava, što znači da mu se mora izložiti formula za izračunavanje zatezne kamatne stope koja uključuje taj indeks kao i učestalost objavljivanja tog indeksa jer ona određuje promjenjivost primjenjive kamatne stope.

²⁹ Osim toga, referentna vrijednost, indeks ili stopa koji se mogu upotrijebiti za izračunavanje zatezne kamatne stope obično su utvrđeni u nacionalnim pravima, kao što je slučaj u njemačkom pravu.

kojoj se slobodno može pristupiti na internetskoj stranici Njemačke središnje banke, smatram da je opisana informacija dovoljna da prosječnom europskom potrošaču – za kojeg se mora pretpostaviti da je uredno obaviješten i pažljiv – omogućiti da shvati tko, gdje i kada objavljuje tu stopu.

78. Istina, u tim ugovornim odredbama nije navedeno da je riječ o referentnoj stopi koja odgovara stopi koju objavljuje ESB. Međutim, ništa u tekstu članka 5. ili članka 10. Direktive 2008/48 ne upućuje na to da se takvo što mora navesti. Osim toga, ne vidim na koji bi način ta informacija bila nužna za usporedivost ponuda niti na koji bi način pomogla potrošačima da budu upoznati sa svojim pravima i obvezama. Potrošaču je bitno da razumije posljedice ugovora³⁰ te je iz te perspektive dovoljno, prema mojemu mišljenju, znati da je stopa koja se primjenjuje zakonito valjana i gdje se može pronaći.

79. S obzirom na navedeno, predlažem da Sud na prvo pitanje u predmetu C-33/20, prvo pitanje u predmetu C-155/20 i treće pitanje u predmetu C-187/20 odgovori na način da članak 10. stavak 2. točku (l) Direktive 2008/48 treba tumačiti na način da se u ugovoru o kreditu mora navesti, kao prvo, u postotku izražena osnovna zatezna kamatna stopa primjenjiva u trenutku sklapanja ugovora i, kao drugo, kada je ta stopa varijabilna, formula za izračun koja će se u dogledno vrijeme upotrijebiti za izračunavanje primjenjive stope te, u slučaju korištenja referentne stope ili referentne vrijednosti kao varijabilnog elementa, dan objave te gdje i tko je objavio taj varijabilni element.

C. Šesto pitanje u predmetu C-187/20

80. Sud koji je uputio zahtjev svojim šestim pitanjem u predmetu C-187/20 u bitnome želi doznati treba li članak 10. stavak 2. točku (t) Direktive 2008/48 tumačiti na način da se u ugovoru o kreditu moraju navesti bitni uvjeti u pogledu oblika za pokretanje izvansudskog postupka povodom pritužbe ili izvansudskog postupka obeštećenja ili je dovoljno da se u ugovoru u tom pogledu uputi na poslovnik dostupan na internetu.

81. Za početak se može istaknuti da se u ugovorima o potrošačkom kreditu mora navesti, u skladu s člankom 10. stavkom 2. točkom (t) Direktive 2008/48, „postoji li ili ne izvansudska pritužba i mehanizam obeštećenja za potrošače te, ako je takav slučaj, metode pristupa njima”. Shodno tomu, kako bi se odgovorilo na to pitanje, potrebno je utvrditi što se u toj odredbi podrazumijeva pod „metodama pristupa izvansudskoj pritužbi i mehanizmu obeštećenja”.

82. U skladu s ustaljenom sudskom praksom Suda, ako odredbe prava Unije ne sadržavaju upućivanje na pravo država članica radi utvrđenja svojeg smisla i dosega, one se moraju autonomno i ujednačeno tumačiti u cijeloj Uniji. Prilikom tog tumačenja u obzir se mora uzeti ne samo tekst te odredbe nego i njezin kontekst i cilj koji se želi postići propisom o kojem je riječ³¹. Budući da se u Direktivi 2008/48 ne upućuje na pravo država članica radi utvrđenja značenja pojma „metode pristupa izvansudskoj pritužbi i mehanizmu obeštećenja”, taj pojam treba smatrati autonomnim pojmom prava Unije te stoga ujednačeno tumačiti u cijeloj Europskoj uniji.

³⁰ Presuda od 3. rujna 2020., Profi Credit Polska i dr. (C-84/19, C-222/19 i C-252/19, EU:C:2020:631, t. 75.)

³¹ Presuda od 21. listopada 2020., Möbel Kraft (C-529/19, EU:C:2020:846, t. 21.). To posebice vrijedi zbog činjenice da je Direktivom 2008/48, u područjima koja obuhvaća, ostvareno potpuno usklađenje.

83. U tom pogledu ističem, s jedne strane, da su metode pristupa koje se u skladu s člankom 10. stavkom 2. točkom (t) Direktive 2008/48 moraju navesti u ugovoru one koje se odnose na „izvansudsku pritužbu i mehaniz[me]obeštećenja”, što obuhvaća ne samo unutarnje postupke povodom pritužbi nego i postupke koji se mogu voditi pred zasebnim subjektom³². S druge strane, kako se čini da je slučaj s pritužbama koje se podnose njemačkom ombudsmanu za privatne banke, izvansudski mehanizam pritužbe i izvansudski mehanizam obeštećenja u smislu članka 10. stavka 2. točke (t) Direktive 2008/48 mogu podlijetati posebnim uvjetima u pogledu dopuštenosti te, osim toga, nadležno tijelo može mijenjati te uvjete.

84. Međutim, protivno onomu što neke od stranaka tvrde, te činjenice ne mogu same po sebi opravdati tumačenje članka 10. stavka 2. točke (t) Direktive 2008/48 prema kojem se u ugovoru u pogledu tih pitanja može jednostavno uputiti na internetsku stranicu zato što bi, u bitnome, upravljanje mogućim izmjenama primjenjivog poslovnika u suprotnome bilo nemoguće. Istina, obvezivanje vjerovnika da u ugovor uključe i druge informacije osim adrese internetske stranice posvećene tim postupcima nužno će značiti da će se, u slučaju promjene u popisu izvansudskih postupaka povodom pritužbi ili izvansudskih postupaka obeštećenja ili u uvjetima za upućivanje predmeta jednom od nadležnih tijela, morati ažurirati sadržaj ugovora. Tumačenje članka 10. Direktive 2008/48 prema kojem vjerovnik nije obvezan provesti takvo ažuriranje protivilo bi se ciljevima te direktive jer je, kako sam objasnio, informacije koje se spominju u toj odredbi zakonodavac Unije smatrao vjerojatno bitnim tijekom izvršavanja ugovora³³.

85. Međutim, takva obveza ažuriranja nije nerazuman teret za vjerovnike. S jedne strane, razvoj alata za upravljanje ugovorom tijekom posljednjih dvadeset godina vjerovniku je uvelike pojednostavio i pojeftinio praćenje ugovora. S druge strane, takvo ažuriranje nije pravno problematično. Naime, ugovorna odredba u kojoj se samo spominje (ne)postojanje izvansudskog postupka povodom pritužbe i izvansudskog postupka obeštećenja koje potrošač može pokrenuti, kao i metode pristupa tim postupcima, ima informativnu, a ne normativnu vrijednost jer ne određuje opseg prava i obveza stranaka. Posljedično, ažuriranje tih informacija ne čini izmjenu ugovora kojoj bi se, primjerice, potrošač mogao usprotiviti.

86. U svakom slučaju, valja primijetiti da članak 10. stavak 1. Direktive 2008/48 zahtijeva da potrošač *dobije* primjerak ugovora o kreditu. Uporaba riječi „dobiti” implicira da potrošač ne mora pristupiti internetskoj poveznici ili poduzeti neku radnju kako bi pristupio uvjetima ugovora³⁴. Osim toga, Sud je već utvrdio da vjerovnici ne mogu obvezu pružanja informacija predviđenu člankom 10. Direktive 2008/48 ispuniti tako da u ugovoru jednostavno navedu gdje je moguće pronaći informacije³⁵.

87. Budući da se čini da je sud koji je uputio zahtjev već svjestan toga, smatram da njegova pitanja treba razumjeti na način da se konkretnije odnose na to što se u članku 10. stavku 2. točki (t) Direktive 2008/48 podrazumijeva pod „metodama pristupa” te, kao što sam već spomenuo, na stupanj preciznosti koji se može očekivati od informacija koje su u tom pogledu sadržane u ugovoru.

³² Vidjeti u tom smislu članak 24. Direktive 2008/48: „uz pomoć postojećih *tijela* kada je to primjereno”. Moje isticanje.

³³ Kako sam objasnio, iz činjenice da direktiva predviđa obveze pružanja informacija u nekoliko različitih faza ugovornog procesa te da neke informacije koje spominje nisu izravno povezane s ugovorom, kao što su one koje se odnose na postojanje izvansudskih postupaka, može se zaključiti da je članak 10. Direktive 2008/48 namijenjen, barem djelomično, tomu da ugovor učini dokumentom s kojim se potrošač može konzultirati tijekom njegova izvršavanja ako ima kakve nedoumice.

³⁴ Presuda od 5. srpnja 2012., *Content Services* (C-49/11, EU:C:2012:419), t. 36. i 37.)

³⁵ Vidjeti primjerice presude od 21. ožujka 2013., *RWE Vertrieb* (C-92/11, EU:C:2013:180, t. 50.) i od 26. ožujka 2020., *Kreissparkasse Saarlouis* (C-66/19, EU:C:2020:242, t. 46. do 49.).

88. U vezi s tim valja podsjetiti na to da se, u skladu s ustaljenom sudskom praksom, prilikom tumačenja odredbe prava Unije u obzir mora uzeti i tekst i cilj te odredbe kao i kontekst propisa čiji je ona dio³⁶.

89. Kada je riječ o tekstu članka 10. stavka 2. točke (t) Direktive 2008/48, iz formulacije koju je zakonodavac izabrao, konkretno iz izraza „die Voraussetzungen für diesen Zugang” u njemačkoj verziji („methods for having access” u engleskoj verziji odnosno „modalités d'accès à cesdernières” u francuskoj verziji³⁷), moguće je zaključiti da nije dovoljno potrošačima samo spomenuti razne postojeće postupke. Međutim, usto ističem da te formulacije govore samo o „pristupu” tim postupcima, a ne i o njihovu djelovanju. Iz njih ne proizlazi stupanj preciznosti koji bi od vjerovnika zahtijevao da u svim ugovornim dokumentima koje pružaju potrošaču opširno izlože čitav primjenjivi poslovnik.

90. Prema mojemu mišljenju, to očito potvrđuje kontekst te odredbe, u smislu da je na početku članka 10. stavka 2. Direktive 2008/48 propisano da se informacije moraju jasno i sažeto navesti, što implicira da se moraju navesti samo bitne informacije.

91. Naposljetku, kada je riječ o cilju članka 10. stavka 2. točke (t) Direktive 2008/48, ističem da „(ne)postojanje izvansudskih postupaka povodom pritužbe i izvansudskih postupaka obeštećenja dostupnih potrošaču i, ako takvi postupci postoje, metoda pristupa njima” nisu među informacijama koje se u skladu s člankom 5. Direktive 2008/48 moraju pružiti prije sklapanja ugovora. Iz toga se čini očitim da je zakonodavac tu informaciju smatrao bitnom ne za uspoređivanje ponuda, nego za rješavanje problema koji se mogu pojaviti tijekom izvršavanja ugovora³⁸. Shodno tomu, cilj te odredbe je potaknuti potrošače na korištenje tih postupaka. Sve to implicira, prema mojemu mišljenju, da su pružene informacije dovoljne da se izbjegne bilo kakvo razočaranje u tom pogledu.

92. Stoga se može zaključiti da su informacije o metodama pristupa eventualno primjenjivim izvansudskim postupcima povodom pritužbe ili izvansudskim postupcima obeštećenja, koje se moraju navesti u ugovoru u skladu s člankom 10. stavkom 2. točkom (t) Direktive 2008/48, ograničene na ono što je nužno da se potrošaču omogući da odluči, potpuno svjestan činjenica, je li mu smisleno upotrijebiti jedan od tih postupaka i, kao drugo, da podnese pritužbu ili drugi pravni lijek bez bojazni da će trajno izgubiti mogućnost utuživanja svojih prava.

³⁶ Vidjeti primjerice presudu od 12. lipnja 2014., Lukoyl Neftohim Burgas (C-330/13, EU:C:2014:1757, t. 59.) ili od 27. ožujka 2019., slewo (C-681/17, EU:C:2019:255, t. 31.).

³⁷ Točno je da se postojanje izvansudskih postupaka povodom pritužbe odnosno izvansudskih postupaka obeštećenja spominje u Prilogu II Direktivi 2008/48 među elementima koji se trebaju uključiti u „Standardne informacije o kreditu za potrošače u Europskoj uniji”, a koji se moraju priopćiti u predugovornoj fazi. Međutim, ističem da se, u skladu s člankom 5. stavkom 1. te direktive, na temelju korištenja tog dokumenta može pretpostaviti da je vjerovnik ispunio ne samo obveze informiranja iz te direktive nego i obveze informiranja iz Direktive 2002/65, čiji članak 3. stavak 1. točka 4. podtočka (a) zahtijeva da se te informacije pruže prije sklapanja ugovora na daljinu te stoga zaključujem da ta informacija ne mora biti navedena u tom dokumentu osim ako dotični ugovor također ulazi u područje primjene te druge direktive.

³⁸ Vidjeti u tom smislu uvodnu izjavu 47. Direktive 2013/11/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2013. o alternativnom rješavanju potrošačkih sporova i izmjeni Uredbe (EZ) br. 2006/2004 i Direktive 2009/22/EZ (Direktiva o alternativnom rješavanju potrošačkih sporova) (SL 2013., L 165, str. 63.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 6., svezak 9., str. 102.). Nisam sasvim uvjeren, protivno onomu što može sugerirati površan pregled točke 34. presude od 25. lipnja 2020., Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände (C-380/19, EU:C:2020:498), da je postojanje jednog ili više izvansudskih mehanizama pritužbe ili izvansudskih mehanizama obeštećenja od temeljne važnosti za potrošača u njegovoj odluci da sklopi ugovor. Istina, ako bi države članice smjele nametnuti obvezne, skupe predsudske postupke, obaviještenost o postojanju takvih postupaka mogla bi odvratiti potrošača od potpisivanja ugovora. Međutim, kako je Sud već istaknuo, kako bi se uskladile s načelom djelotvorne sudske zaštite, države članice moraju propisati da svi obvezni alternativni postupci rješavanja ne smiju uzrokovati troškove ili samo zanemarive troškove. Vidjeti presudu od 14. lipnja 2017., Menini i Rampanelli (C-75/16, EU:C:2017:457, t. 61.).

93. Taj mi se posljednji aspekt čini posebno važnim s obzirom na to da se u članku 10. stavku 2. točki (t) Direktive 2008/48 govori o bilo kojem izvansudskom postupku povodom pritužbe ili izvansudskom postupku obeštećenja, neovisno o tome je li fakultativan ili obavezan. Međutim, smatram da takav cilj ne znači da se mora detaljno izložiti primjenjivi poslovnik, uključujući njegova pravila o dopuštenosti, pod uvjetom da nepostupanje u skladu s njim ne lišava potrošača mogućnosti da utužuje svoja prava.

94. Konkretnije, sve to znači da se u ugovoru o potrošačkom kreditu trebaju navesti sljedeći elementi:

- svi izvansudski postupci povodom pritužbe ili izvansudski postupci obeštećenja koji su dostupni potrošaču (ne samo oni koje bi vjerovnik implicitno preferirao), uz iznimku postupaka *ad hoc*;
- prema potrebi, troškovi tih postupaka (i, ako postoji, potreba za zastupanjem)³⁹;
- treba li pritužbu ili pravni lijek podnijeti na papiru ili elektroničkim putem;
- fizička ili elektronička adresa na koju se takva pritužba ili pravni lijek treba poslati;
- uvjeti u pogledu oblika koji se moraju ispuniti, ali samo ako će njihovo neispunjenje vjerojatno dovesti do konačnog odbijanja zahtjeva, bez mogućnosti regularizacije.

95. Smatram da Direktiva 2013/11 ne dovodi u pitanje taj zaključak. Istina, ona u svojem članku 13. stavku 2. samo propisuje da trgovci, o kojima god da je riječ, moraju na svojoj internetskoj stranici, ako ju imaju, u općim uvjetima ugovora o prodaji ili ugovora o uslugama između trgovca i potrošača prema potrebi navesti glavnog subjekta ili subjekte za alternativno rješavanje sporova (ARS) kojima su ti trgovci obuhvaćeni, kada se ti trgovci obvežu ili su obvezni koristiti te subjekte za rješavanje sporova s potrošačima, kao i adresu njihove internetske stranice. Međutim, članak 3. stavak 1. Direktive 2013/11 propisuje da se samo u slučaju *sukoba* između odredbe te direktive i odredbe utvrđene u drugom pravnom aktu Unije vezanom uz postupke izvansudske pravne zaštite koje potrošač pokreće protiv trgovca primjenjuje odredba te direktive. S obzirom na to da se Direktivom 2013/11 provodi minimalna harmonizacija⁴⁰, kako bi ona bila u sukobu s drugom direktivom, ona mora predviđati viši standard nego ta druga direktiva.⁴¹ U ovom slučaju, budući da je očito da Direktiva 2008/48 predviđa viši standard obveza informiranja nego Direktiva 2013/11, a ne obratno⁴², nema razloga obvezi pružanja informacija predviđenoj u članku 13. stavku 2. Direktive 2013/11 dati prednost pred zahtjevima članka 10. stavka 2. točke (t) Direktive 2008/48⁴³.

³⁹ Međutim, podsjećam na to da je Sud u pogledu postupka na temelju Direktive 2013/11 utvrdio da se od potrošača ne može zahtijevati da ih zastupa odvjetnik. Vidjeti presudu od 14. lipnja 2017., Menini i Rampanelli (C-75/16, EU:C:2017:457, t. 64.). Međutim, s jedne strane, ta direktiva ne obuhvaća sve izvansudske postupke na koje se odnosi članak 10. stavak 2. točka (t) Direktive 2008/48. S druge strane, moguće je da u nekim postupcima djelatnost zastupanja moraju obavljati subjekti koji nisu odvjetnici, kao što je udruženje potrošača.

⁴⁰ Vidjeti članak 2. stavak 3. Direktive 2013/11.

⁴¹ Vidjeti po analogiji mišljenje 1/03 (Nova Luganska konvencija) od 7. veljače 2006. (EU:C:2006:81, t. 127.).

⁴² Razlog je vjerojatno taj da se Direktiva 2013/11 primjenjuje na sve vrste transakcija.

⁴³ To vjerojatno objašnjava zašto zakonodavac, iako je Direktiva 2013/11 usvojena nakon Direktive 2008/48, nije smatrao nužnim izmijeniti Direktivu 2008/48. Ipak, ističem da se obveze informiranja iz odnosnih direktiva razlikuju po svojem opsegu. Naime, obveze informiranja iz Direktive 2013/11 odnose se, kako je navedeno u njezinu članku 2. stavku 1., samo na izvansudske postupke povodom pritužbi ili izvansudske postupke obeštećenja koje vodi održivi subjekt za rješavanje sporova. Usto, Direktiva 2008/48 odnosi se samo na prodaju usluga potrošačkog kreditiranja, dok se Direktiva 2013/11 odnosi na sve vrste poslovnih transakcija.

96. Ugovori o potrošačkom kreditu o kojima je riječ u glavnom postupku u predmetu C-187/20 spominju mogućnost podnošenja pritužbe ombudsmanu za privatne banke. U njima je usto navedeno da su poslovnici na temelju kojih se u njemačkom bankovnom sektoru rješavaju pritužbe klijenata dostupni na zahtjev odnosno da ih je moguće pregledati na internetu te da se pritužbe moraju u pisanom obliku poslati na predviđenu adresu.

97. Prema mojemu mišljenju, te su informacije dovoljne za ispunjenje zahtjeva iz članka 10. stavka 2. točke (t) Direktive 2008/48, pod uvjetom, kao prvo, da ne postoje drugi izvansudski postupci povodom pritužbe ili izvansudski postupci obeštećenja primjenjivi na tu vrstu ugovora, kao drugo, da je postupak povodom pritužbe koji vodi ombudsman za privatne banke besplatan te da ne zahtijeva pravno zastupanje i, kao treće, da ne postoje drugi uvjeti u pogledu oblika za podnošenje pritužbe tom tijelu osim slanja te pritužbe u pisanom obliku na navedenu adresu, a čije bi neispunjenje potrošaču moglo konačno onemogućiti pristup tom konkretnom postupku.

98. S obzirom na navedeno, predlažem da Sud na šesto pitanje u predmetu C-187/20 odgovori tako da članak 10. stavak 2. točku (t) Direktive 2008/48 treba tumačiti na način da se u ugovoru o kreditu moraju navesti svi izvansudski postupci povodom pritužbe ili izvansudski postupci obeštećenja koji su dostupni potrošačima i, prema potrebi, troškovi tih postupaka, treba li pritužbu ili pravni lijek podnijeti na papiru ili elektroničkim putem, fizička ili elektronička adresa na koju se takva pritužba ili pravni lijek treba poslati i uvjeti u pogledu oblika koji se moraju ispuniti ako njihovo neispunjenje može potrošača lišiti mogućnosti da utužuje svoja prava.

D. Četvrto pitanje u predmetu C-155/20 i sedmo pitanje u predmetu C-187/20

99. Sud koji je uputio zahtjev svojim četvrtim pitanjem u predmetu C-155/20 i sedmim pitanjem u predmetu C-187/20 u biti pita treba li članak 14. stavak 1. Direktive 2008/48 tumačiti na način da vjerovnik može istaknuti prigovor gubitka prava potrošača na povlačenje iz ugovora ako potrošač to pravo, zbog činjenice da mu u ugovoru ili nakon toga nije pružena niti jedna informacija predviđena u članku 10. stavku 2. te direktive, ostvaruje dugo nakon isteka roka od 14 dana od sklapanja ugovora koji je propisan u članku 14. stavku 1. točki (a). Sud koji je uputio zahtjev usto želi doznati, za slučaj da na prethodno pitanje treba potvrdno odgovoriti, može li primjenu navedenog prigovora onemogućiti činjenica da potrošač nije znao da je i nakon isteka roka od 14 dana predviđenog u članku 14. stavku 1. Direktiva 2008/48 imao pravo na povlačenje iz ugovora.

100. Polazna točka analize je tekst članka 14. stavka 1. Direktive 2008/48, koji predviđa da „[p]otrošač ima rok od 14 kalendarskih dana u kojem se može povući iz ugovora o kreditu bez navođenja bilo kakvog razloga”. Prema drugoj rečenici te odredbe, taj rok počinje ili, kako je propisano u točki (a), od dana sklapanja ugovora o kreditu ili, kako je propisano u točki (b), od dana na koji potrošač „primi uvjete ugovora i informacije u skladu s člankom 10. ako je taj dan kasniji”.

101. Protivno Komisijinoj tvrdnji, pitanje postojanja mogućeg roka nije prepušteno diskrecijskoj ovlasti država članica, već ulazi u područja koja su usklađena Direktivom 2008/48. Prema mojemu mišljenju, ako bi države članice mogle u svojem nacionalnom pravu odrediti trajanje takvog roka, one bi mogle dovesti u pitanje usklađenje provedeno člankom 14. stavkom 1. točkom (a) pozivajući se na odredbe članka 14. stavka 1. točke (b) u pogledu roka za ostvarenje prava na povlačenje. Čini se jasnim da je zakonodavac Unije, time što nije propisao rok uz to pravilo, *namjerno* htio omogućiti potrošačima da se povuku iz ugovora *sve dok ne dobiju sve informacije*, neovisno o naravi (te stoga i o ekonomskoj relevantnosti) izostavljenih informacija.

102. U tim okolnostima, nepostojanje vremenskog ograničenja upravo je taj ishod koji je zakonodavac Unije namjeravao postići kako bi sankcionirao vjerovnike koji ne ispune obveze informiranja koje im nameće članak 10. Direktive 2008/48. Dakle, riječ je o dodatnoj sankciji uz one koje države članice moraju propisati u skladu s člankom 23. te direktive, ali za koju one nemaju nikakvu marginu prosudbe.

103. U tim okolnostima, za činjenicu da se vjerovnici ne mogu osloniti na vremensko ograničenje valja smatrati da se njome uspostavlja jedan aspekt zakona i drugih propisa država članica u vezi s ugovorima o potrošačkim kreditima za koje treba smatrati da ulaze u područje primjene potpune harmonizacije izvršene tom direktivom.

104. To je samo drugi način da se kaže da iz predmetnog zakonodavnog uređenja nužno proizlazi, kako se čini, da vjerovnik ne može isticati potrošačevu stvarnu informiranost kako bi opravdao svoje neispunjavanje obveze informiranja propisane člankom 10. te direktive.

105. Tomu je još više tako ako usporedimo odredbe Direktive 2008/48 s odredbama ostalih direktiva koje potrošačima daju pravo na povlačenje iz ugovora, vidljivo je da je zakonodavac Unije, kada je htio omogućiti profesionalnom trgovcu da se poziva na neki rok, to izričito spomenuo, kao što je slučaj u, primjerice, članku 10. stavku 1. Direktive 2011/83/EU⁴⁴. Iako je ta direktiva usvojena nakon Direktive 2008/48, zakonodavac Unije je odlučio ne izmijeniti Direktivu 2008/48 kako bi usvojio slično rješenje.

106. Imajući u vidu navedeno, članak 14. stavak 1. Direktive 2008/48 uspostavlja pravo na *povlačenje*, a ne pravo na *otkaz*⁴⁵. Budući da je izvršenje ugovora prirodan način prestanka takve ugovorne obveze, zaključio bih da članak 14. stavak 1. te direktive treba tumačiti na način da se pravo na povlačenje koje ta odredba predviđa ne može ostvariti nakon što su obje strane potpuno izvršile ugovor.

107. Taj zaključak potvrđuje uvodna izjava 34. Direktive 2008/48, u kojoj je navedeno da ta direktiva uspostavlja pravo na povlačenje prema uvjetima sličnima onima iz Direktive 2002/65, a članak 6. stavak 2. točka (c) potonje direktive propisuje da se njome predviđeno pravo na povlačenje ne primjenjuje na „ugovore koje su obje stranke u potpunosti ispunile na izričit zahtjev potrošača prije nego što je potrošač ostvario svoje pravo odustajanja”⁴⁶.

108. S druge strane, valja podsjetiti na to da je svrha obveza informiranja predviđenih u članku 10. Direktive 2008/48 omogućiti potrošačima da budu upoznati s opsegom svojih prava i obveza tijekom izvršavanja ugovora. Te obveze stoga nemaju nikakvu daljnju svrhu nakon što je ugovor potpuno izvršen. Posljedično, za postizanje ciljeva te odredbe očito nije potrebno omogućiti potrošačima da svoje pravo na povlačenje ostvare nakon što je ugovor već izvršen.

⁴⁴ Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2011. o pravima potrošača, izmjeni Direktive Vijeća 93/13/EEZ i Direktive 1999/44/EZ Europskog parlamenta i Vijeća te o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 85/577/EEZ i Direktive 97/7/EZ Europskog parlamenta i Vijeća (SL 2011., L 304, str. 64.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 8., str. 260.)

⁴⁵ Primjerice, članak 15. stavak 1. Direktive Vijeća 90/619/EEZ od 8. studenoga 1990. o usklađivanju zakona i drugih propisa u odnosu na izravno životno osiguranje i utvrđivanje odredaba za olakšavanje učinkovitog ostvarivanja slobode pružanja usluga te izmjeni Direktive 79/267/EEZ (SL 1990., L 330, str. 50.), o kojem je bila riječ u presudama od 19. prosinca 2013., Endress (C-209/12, EU:C:2013:864) i od 19. prosinca 2019., Rust-Hackner i Gmoser (C-355/18 i C-356/18, EU:C:2019:1123), predviđa pravo na otkaz. Isto vrijedi za članak 5. Direktive Vijeća 85/577/EEZ od 20. prosinca 1985. za zaštitu potrošača u pogledu ugovora sklopljenih izvan poslovnih prostorija (SL 1985., L 372, str. 31.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 13., str. 3.), o kojem je bila riječ u presudi od 10. travnja 2008., Hamilton (C-412/06, EU:C:2008:215). Ta je direktiva stavljena izvan snage i zamijenjena Direktivom 2011/83, u kojoj je usvojeno drukčije rješenje, jer pravo na povlačenje izričito vezuje uz rok.

⁴⁶ Vidjeti također uvodnu izjavu 24. Direktive 2002/65 i presudu od 11. rujna 2019., Romano (C-143/18, EU:C:2019:701, t. 36.).

109. S obzirom na te okolnosti, predlažem Sudu da na četvrto pitanje u predmetu C-155/20 i sedmo pitanje u predmetu C-187/20 odgovori u smislu da članak 14. stavak 1. Direktive 2008/48 treba tumačiti na način da vjerovnik ne može potrošaču onemogućiti ostvarivanje prava na povlačenje ako se u ugovoru o kreditu još nisu pružile sve informacije predviđene u članku 10. stavku 2. te direktive. Međutim, takvo pravo se ne može ostvarivati nakon što su sve obveze iz ugovora potpuno izvršene.

E. Peto pitanje u predmetu C-155/20 i osmo pitanje u predmetu C-187/20

110. Sud koji je uputio zahtjev petim pitanjem u predmetu C-155/20 i osmim pitanjem u predmetu C-187/20 u biti pita može li se vjerovnik pozivati na načelo zabrane zlorabotrebne prava kako bi potrošaču onemogućio da ostvari svoje pravo na povlačenje iz ugovora predviđeno člankom 14. stavkom 1. prvom rečenicom Direktive 2008/48 u slučaju kada je od sklapanja ugovora proteklo znatno razdoblje.

111. Za početak bi se moglo istaknuti da Direktiva 2008/48 ne sadržava nikakva pravila o mogućoj zlorabotrebni prava koja dodjeljuje. Osim toga, države članice ne mogu se pozivati na odredbe ili načela, čak ni ustavnog ranga, kako bi spriječile primjenu prava Unije⁴⁷.

112. Međutim, valja istaknuti da pravo Unije sadržava opće pravno načelo prema kojem se pojedinci ne mogu s namjerom prijevare ili zlorabotrebne prava pozivati na pravo Unije⁴⁸. Posljedično, u područjima uređenima pravom Unije mogućnost navođenja da neka osoba pravo koje izvodi iz prava Unije ostvaruje s namjerom zlorabotrebne prava mora se ocjenjivati isključivo u vidu tog načela, a ne u vidu zahtjeva iz nacionalnog prava.

113. U okviru prethodnog postupka na Sudu je da pojasni područje primjene svakog općeg pravnog načela prava Unije tako da, prema potrebi, odredi kako to načelo treba tumačiti u okolnostima koje je sud koji je uputio zahtjev opisao u svojem pitanju⁴⁹, a na potonjem je sudu da utvrdi odgovara li ta situacija činjeničnom stanju predmeta i da, posljedično, konačno odluči kako je to načelo primjereno primijeniti u danom predmetu⁵⁰.

114. Sud je u pogledu općeg načela zabrane zlorabotrebne prava već naglasio da primjena tog načela zahtijeva kombinaciju objektivnog i subjektivnog elementa⁵¹.

115. Objektivni element podrazumijeva da iz skupa objektivnih okolnosti proizlazi da se, bez obzira na formalno poštovanje pretpostavki predviđenih propisom Unije, ostvarivanje prava o kojem je riječ očito protivi ciljevima tog propisa⁵².

⁴⁷ Vidjeti u tom smislu presude od 17. prosinca 1970., *Internationale Handelsgesellschaft* (11/70, EU:C:1970:114, t. 3.); i od 13. prosinca 1979., *Hauer* (44/79, EU:C:1979:290, t. 14.), od 18. listopada 2016., *Nikiforidis* (C-135/15, EU:C:2016:774, t. 28.) i od 16. srpnja 2020., *Facebook Ireland i Schrems* (C-311/18, EU:C:2020:559, t. 100.).

⁴⁸ Vidjeti u tom smislu presude od 6. veljače 2018., *Altun i dr.* (C-359/16, EU:C:2018:63, t. 48. i 49.) i od 26. veljače 2019., *T Danmark i Y Danmark* (C-116/16 i C-117/16, EU:C:2019:135, t. 76.).

⁴⁹ Vidjeti u tom smislu presudu od 21. veljače 2006., *Halifax i dr.* (C-255/02, EU:C:2006:121, t. 77.).

⁵⁰ Vidjeti po analogiji presude od 14. prosinca 2000., *Emsland-Stärke* (C-110/99, EU:C:2000:695, t. 54.) i od 13. ožujka 2014., *SICES i dr.* (C-155/13, EU:C:2014:145, t. 34.).

⁵¹ Vidjeti primjerice presudu od 28. srpnja 2016., *Kratzer* (C-423/15, EU:C:2016:604, t. 38.).

⁵² Vidjeti primjerice presudu od 13. ožujka 2014., *SICES i dr.* (C-155/13, EU:C:2014:145, t. 32.).

116. Subjektivni element podrazumijeva da iz skupa objektivnih okolnosti proizlazi da je bitna svrha transakcije o kojoj je riječ stjecanje neopravdane pogodnosti primjenom prava Unije. Posljedično, načelo zabrane zlouporabe nije primjenjivo kada transakcije o kojima je riječ - i, konkretnije, odluka da se iskoriste određene pravne mogućnosti ili mjere - prema svemu sudeći imaju neovisno opravdanje a da to nije puko stjecanje takve pogodnosti⁵³.

117. U ovom slučaju nesporno je da je svrha prava na povlačenje utvrđenog u članku 14. stavku 1. Direktive 2008/48 omogućiti potrošačima da promijene svoju odluku ako, nakon što su dobili sve informacije predviđene u članku 10. te direktive, u konačnici smatraju da im je bolje ne podignuti predloženi kredit⁵⁴.

118. Međutim, naglasio bih da u predmetima koji se vode pred nacionalnim sudom nije riječ o ostvarivanju prava na povlačenje kao takvom, već o mogućnosti pozivanja na članak 14. stavak 1. točku (b) Direktive 2008/48, prema kojem ne postoji rok za pozivanje na to pravo sve dok informacije predviđene člankom 10. te direktive potrošaču nisu priopćene. Kako sam prije objasnio, smatram da je svrha te odredbe upravo sankcioniranje vjerovnika za nepružanje potrebnih informacija.

119. U tom kontekstu smatram da se u slučajevima nepružanja potrebnih informacija puka činjenica da potrošač svoje pravo na povlačenje ostvaruje nekoliko godina nakon sklapanja ugovora nikada ne može protiviti tom cilju, već se čini da mu je potpuno sukladna⁵⁵.

120. Budući da će u danim okolnostima prvi element koji mora postojati da bi se radilo o zlouporabi prava nužno izostajati, smatram da se vjerovnik ne može pozivati na načelo zabrane zlouporabe prava kako bi potrošaču onemogućio ostvarivanje prava na povlačenje u kasnom stadiju ako mu prije toga nije priopćio sve informacije predviđene u članku 10. Direktive 2008/48.

121. Međutim, to ne znači da tužitelji, čak i oni u odnosu na koje ugovor o kreditu još nije potpuno izvršen kada je ostvareno pravo na povlačenje, mogu tvrditi da im je vjerovnik, zbog tog povlačenja, bio obvezan u cijelosti vratiti mjesečne obroke koje su platili, uključujući kamate, u zamjenu za vraćanje vozila prodavatelju. Naime, činjenica da potrošačevo *ostvarivanje prava na povlačenje* nije činilo zlouporabu ne znači da trebaju, ili čak da mogu, nastupiti *posljedice* kakve potrošač zahtijeva.

122. U tom se kontekstu može istaknuti, kao prvo, da članak 14. stavak 3. točka (b) Direktive 2008/48 zahtijeva od država članica da propišu da potrošač, kada ostvaruje svoje pravo na povlačenje, mora vjerovniku vratiti ne samo glavnica koju je pozajmio nego i kamate koje su se nakupile na tu glavnica, izračunane prema dogovorenoj kamatnoj stopi od datuma na koji je potrošač „povukao” kredit (to jest, u svakodnevnom govoru, kada ga je „iskoristio”)⁵⁶ do datuma otplate glavnice.

123. Istina, države članice mogu propisati, kao sankcije koje su dužne uvesti u skladu s člankom 23. Direktive 2008/48, da izostanak određenih obveznih informacija u ugovoru o kreditu može rezultirati gubitkom prava na kamate na kredit. Međutim, iz teksta te odredbe

⁵³ Vidjeti presudu od 14. prosinca 2000., *Emsland-Stärke* (C-110/99, EU:C:2000:695, t. 52. i 53.).

⁵⁴ Vidjeti po analogiji, ali u pogledu prava na otkaz, presudu od 19. prosinca 2019., *Rust-Hackner i Gmoser* (C-355/18 i C-356/18, EU:C:2019:1123, t. 101.).

⁵⁵ Međutim, prema mojemu mišljenju, primjena načela zabrane zlouporabe prava eventualno je moguća ako se utvrdi da je potrošač opetovano podizao kredit te se potom povlačio u roku od 14 dana prije nego što bi podignuo novi kredit i tako stalno.

⁵⁶ Uporabu izraza „povlačenje” objašnjava činjenica da između trenutka potpisivanja ugovora o kreditu i trenutka dovršetka prodaje može postojati privremeni razmak i da će se novac koji će tako postati dostupan koristiti i da će ga banka potom isplatiti.

jasno proizlazi da sankcije za povredu prava Unije moraju biti proporcionalne. Sve to znači, u skladu sa sudskom praksom Suda, da strogost sankcija mora odgovarati težini povrede koju suzbijaju i da, posebice, mora osigurati stvarno odvratajući učinak, poštujući opće načelo proporcionalnosti⁵⁷.

124. Iz te perspektive treba istaknuti da, s jedne strane, kamate na kredit ne čine samo naknadu za vođenje kredita, nego i naknadu za, prema potrebi, gubitak novčane vrijednosti. S druge strane, izostavljanje bilo koje informacije predviđene u članku 10. Direktive 2008/48 već ima za posljedicu produljenje roka za povlačenje. Posljedično, ne čini se da izostavljanje informacija koje se odnose ne na sadržaj ugovora, nego samo na pravno okruženje ugovora, kakve su informacije o izvansudskim postupcima, opravdava *potpun* gubitak prava na te kamate⁵⁸. Takvo izostavljanje čini mnogo lakšu povredu nego što ju čini, primjerice, neprocjenjivanje potrošačeve kreditne sposobnosti⁵⁹ ili nenavođenje EKS-a ili određenih informacija o troškovima kredita za potrošača⁶⁰. Prema mojemu mišljenju, države članice imaju određenu diskrecijsku ovlast u tom pogledu te mogu propisati da se nepružanje određenih informacija koje nisu povezane s obvezama stranaka mora kompenzirati isplatom paušalne naknade štete.

125. Slično tomu, u slučajevima u kojima zatezna kamatna stopa primjenjiva u trenutku sklapanja ugovora nije bila izričito navedena kao konkretna brojka, na što se odnosi prvo prethodno pitanje, čini mi se, s obzirom na to da se ta informacija ne odnosi na trošak samog kredita, nego na trošak kašnjenja u plaćanju, da je načelu proporcionalnosti sukladnije da se taj propust ispravi na način da se vjerovniku uskrati pravo na ugovorom predviđene zatezne kamate (ne i pravo na kamate na kredit), uključujući na način da ga se prema potrebi obveže da plati naknadu štete.

126. Kao drugo, u pogledu posljedica povlačenja iz ugovora o kreditu povezanog s ugovorom o isporuci proizvoda ili usluga koji se financira tim kreditom ističem da Direktiva 2008/48 ne propisuje koje trebaju ili mogu biti te posljedice⁶¹. Istina, u takvom se slučaju podignuti kredit može smatrati povezanim kreditom, ako su ispunjeni uvjeti iz članka 3. točke (n) Direktive 2008/48. Međutim, jedina odredba Direktive 2008/48 koja govori o posljedicama ostvarivanja prava na povlačenje kada je riječ o povezanom ugovoru o kreditu, to jest članak 15. stavak 1., odnosi se na situaciju u kojoj potrošač to pravo ostvaruje u pogledu ugovora o isporuci proizvoda ili usluga. Međutim, niti jedna odredba ne odnosi se na situaciju u kojoj se pravo na povlačenje ostvaruje u pogledu ugovora o kreditu.

127. Stoga se može zaključiti da je na državama članicama da propišu kakav učinak ostvarivanje prava na povlačenje u vezi s potrošačkim kreditom ima na ugovore o prodaji koji se financiraju takvim kreditom. To potvrđuje uvodna izjava 35., prema kojoj „[k]ada se potrošač povuče iz ugovora o kreditu u vezi s kojim je primio robu [...], ova Direktiva ne bi trebala dovoditi u pitanje bilo koje propise predmetnih država članica o vraćanju robe ili srodnim pitanjima”.

128. Iako diskrecijska ovlast koju države članice u tom pogledu imaju nije neograničena, one, s obzirom na to da ne smiju dovesti u pitanje djelotvornost prava na povlačenje predviđenog u Direktivi 2008/48, ipak mogu urediti posljedice ostvarivanja tog prava za ugovor o prodaji.

⁵⁷ Vidjeti presudu od 9. studenoga 2016., Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:842, t. 63.).

⁵⁸ Vidjeti presudu od 9. studenoga 2016., Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:842, t. 72.).

⁵⁹ Vidjeti presudu od 27. ožujka 2014., LCL Le Crédit Lyonnais (C-565/12, EU:C:2014:190, t. 45. i slj.).

⁶⁰ Vidjeti presudu od 9. studenoga 2016., Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:842, t. 70.).

⁶¹ Članak 14. stavak 4. Direktive 2008/48 odnosi se na dodatne usluge u pogledu kredita, a ne na proizvode ili usluge koji se financiraju kreditom. Usto ističem Direktivu 2011/83, koja sadržava odredbe o učinku ostvarivanja prava na povlačenje na dodatne ugovore koje se primjenjuju samo na ugovore sklopljene na daljinu ili izvan poslovnih prostorija, o kakvima se ne čini da je riječ u ovim predmetima.

Osobito, ne vidim što sprječava državu članicu da prodavatelju, kada ostvarivanje prava na povlačenje dovodi do retroaktivnog otkazivanja prodaje, omogući da uzme u obzir smanjenje vrijednosti vraćenog proizvoda koje je posljedica činjenice da je potrošač koristio taj proizvod.

129. Čak sam sklon mišljenju da države članice u određenim okolnostima moraju propisati da je potrošač obvezan prodavatelju platiti takvu naknadu, kako je uostalom predviđeno, unutar njihovih odnosnih područja primjene, člankom 7. Direktive 2002/65 i člankom 14. stavkom 2. Direktive 2011/83⁶². Naime, zabrana stjecanja bez osnove je načelo zajedničko pravima država članica, koje je Sud priznao, barem prešutno, kao jedno od općih načela prava Unije⁶³. U skladu s tim načelom, ako osoba pretrpi gubitak na način da se poveća imovina druge osobe a da to stjecanje nema nikakve pravne osnove, ona u pravilu ima pravo da joj stjecatelj vrati stečeno do visine njezina gubitka⁶⁴.

130. Budući da je pravo na povlačenje o kojem je riječ u ovim predmetima uređeno pravom Unije, države članice prilikom određivanja posljedica ostvarivanja tog prava moraju uzeti u obzir načelo zabrane stjecanja bez osnove koje je Sud priznao.

131. U tom se kontekstu može istaknuti da, kada nacionalno zakonodavstvo propisuje da u slučaju povlačenja iz ugovora o kreditu svaki povezani ugovor o prodaji treba smatrati otkazanim, prodavatelj može pretrpjeti štetu, dok će kupac vjerojatno povećati svoju imovinu. To je obično slučaj kod prodaje vozila koje se financira kreditom jer se vrijednost vozila smanjuje za 10 do 30 % na tržištu rabljenih vozila nakon prvog odvoženog kilometra, ovisno o marci i modelu vozila. Posljedično, prodavatelj koji mora preuzeti vozilo natrag nužno će pretrpjeti gubitak. Kupac će pak nužno povećati vrijednost svoje imovine jer neće morati snositi teret tog smanjenja vrijednosti.

132. Točno je da načelo zabrane stjecanja bez osnove nije moguće primijeniti u slučaju skrivljenog prijestupa te da ono stoga nije primjenjivo ako je prodavatelj doista povrijedio odredbe Direktive 2008/48. Međutim, da bi se prodavatelja proizvoda smatralo supočiniteljem povrede članka 10. stavka 2. Direktive 2008/48 u slučaju nedostatnih informacija u potpisanom ugovoru o kreditu, potrebno je da je prodavatelj sudjelovao u sklapanju ili pripremi ugovora o kreditu, što je samo jedna od situacija obuhvaćenih pojmom „povezani ugovor o kreditu”, kako je definiran u članku 3. točki (n) Direktive 2008/48⁶⁵. U svim drugim situacijama prodavatelj treba imati mogućnost pozivanja na načelo zabrane stjecanja bez osnove.

⁶² Pravo prodavatelja na takvu naknadu nije bilo predviđeno u Direktivi 97/7/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 20. svibnja 1997. o zaštiti potrošača s obzirom na sklapanje ugovora na daljinu (SL 1997., L 144, str. 19.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 30.), kojom su ugovori na daljinu bili uređeni prije usvajanja Direktive 2011/83. Direktiva 2011/83, kako je navedeno u njezinoj uvodnoj izjavi 47., usvojena je zato što „[n]eki potrošači ostvaruju svoje pravo odustajanja nakon što su robu koristili u mjeri većoj nego što je to potrebno za utvrđivanje naravi, karakteristika i funkcioniranja robe. U tom slučaju potrošač ne bi trebao izgubiti pravo odustajanja, ali bi trebao biti odgovoran za eventualno umanjenju vrijednost robe. Radi utvrđivanja naravi, karakteristika i funkcioniranja robe potrošač bi trebao robom rukovati i pregledati je na isti način na koji mu se to dozvoljava u trgovini. Na primjer, odjeću bi potrošač trebao samo isprobati i ne treba mu dozvoliti da je nosi. Shodno tomu, tijekom roka za odustajanje potrošač bi trebao robom rukovati i pregledati je s dužnom pažnjom. Obveze potrošača u slučaju odustajanja ne bi trebale obeshrabriti potrošača da ostvari svoje pravo odustajanja.”

⁶³ U tom smislu vidjeti primjerice presudu od 16. prosinca 2008., Masdar (UK)/Komisija (C-47/07 P, EU:C:2008:726, t. 47.).

⁶⁴ Vidjeti u tom smislu presudu od 9. srpnja 2020., Češka Republika/Komisija (C-575/18 P, EU:C:2020:530, t. 82.).

⁶⁵ Iako je Sud već utvrdio da sloboda poduzetništva može biti podvrgnuta širokom rasponu zahvata javne vlasti kojima se u općem interesu može ograničiti obavljanje gospodarske djelatnosti (vidjeti primjerice presudu od 30. lipnja 2016., Lidl (C-134/15, EU:C:2016:498, t. 34.)), osobu bi se za radnje druge osobe načelno trebalo moći smatrati odgovornom samo ako je bila zadužena za nadzor ili organizaciju djelatnosti te osobe.

133. Shodno tomu, smatram da države članice, za slučajeve u kojima potrošač ostvaruje svoje pravo na povlačenje, mogu barem dobrovoljno propisati da prodavatelj može od iznosa novca koji mora vratiti odbiti iznos za koji se vozilu smanjila vrijednost. Priznajem da takvo rješenje može potrošače odvratiti od ostvarivanja njihova prava na povlačenje, ali to smatram uobičajenom posljedicom činjenice da su tijekom određenog razdoblja koristili dane proizvode ili usluge⁶⁶. Posljedično, čak i ako se ne čini da potrošač pravo na povlačenje ostvaruje na način koji čini zlouporabu, prodavatelj može biti obvezan kupcu u cijelosti vratiti iznos cijene vozila samo ako nacionalno pravo takvo rješenje izričito predviđa kao sankciju za činjenicu da je prodavatelj povrijedio određene obveze, kao što je obveza da kupcima ponudi samo usluge kreditnih institucija čiji su ugovori u skladu s odredbama Direktive 2008/48. Na nacionalnim je sudovima da utvrde što je predviđeno važećim pravom.

134. S obzirom na sve navedeno, predlažem Sudu da na peto pitanje u predmetu C-155/20 i osmo pitanje u predmetu C-187/20 odgovori tako da se vjerovnik ne može na temelju puke činjenice da je od sklapanja ugovora proteklo znatno razdoblje pozivati na načelo zabrane zlouporabe prava koje proizlazi iz prava Unije kako bi onemogućio potrošaču da ostvari svoje pravo na povlačenje predviđeno u članku 14. stavku 1. prvoj rečenici Direktive 2008/48. Međutim, to ne znači, zbog razloga koje sam upravo iznio, da države članice nemaju pravo – ili čak obvezu – poduzeti odgovarajuće mjere unutar svojih pravnih sustava kako bi osigurale da vjerovnici ne pretrpe financijski gubitak zbog činjenice da je potrošač ostvario svoje pravo na povlačenje.

V. Zaključak

135. Stoga smatram da Sud na pitanja koja je uputio Landgericht Ravensburg (Zemaljski sud u Ravensburgu, Njemačka) treba odgovoriti na sljedeći način:

1. Članak 10. stavak 2. točku (l) Direktive 2008/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 23. travnja 2008. o ugovorima o potrošačkim kreditima i stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 87/102/EEZ treba tumačiti na način da se u ugovoru o kreditu mora navesti, kao prvo, u postotku izražena osnovna zatezna kamatna stopa primjenjiva u trenutku sklapanja ugovora i, kao drugo, kada je ta stopa varijabilna, formula za izračun koja će se u dogledno vrijeme upotrijebiti za izračunavanje primjenjive stope te, u slučaju korištenja referentne stope ili referentne vrijednosti kao varijabilnog elementa, dan objave te gdje i tko je objavio taj varijabilni element.
2. Članak 10. stavak 2. točku (t) Direktive 2008/48 treba tumačiti na način da se u ugovoru o kreditu moraju navesti svi izvansudski postupci povodom pritužbe ili izvansudski postupci obeštećenja koji su dostupni potrošačima i, prema potrebi, troškovi tih postupaka, treba li pritužbu ili pravni lijek podnijeti na papiru ili elektroničkim putem, fizička ili elektronička adresa na koju se takva pritužba ili pravni lijek treba poslati i uvjeti u pogledu oblika koji se moraju ispuniti, ako njihovo neispunjenje može potrošača lišiti mogućnosti da utužuje svoja prava.

⁶⁶ Usto treba imati na umu da potrošač, u pogledu informacija iz članka 10. Direktive 2008/48 koje je ključno pružiti da bi se mogla dati valjana suglasnost, uvijek zadržava mogućnost zahtijevati otkaz ugovora o kreditu na temelju nacionalnog prava, kako je naglašeno u članku 10. stavku 1. i uvodnoj izjavi 30. te direktive.

3. Članak 14. stavak 1. Direktive 2008/48 treba tumačiti na način da vjerovnik ne može potrošaču onemogućiti ostvarivanje prava na povlačenje ako se u ugovoru o kreditu još nisu pružile sve informacije predviđene u članku 10. stavku 2. te direktive. Međutim, takvo pravo se ne može ostvarivati nakon što su sve obveze iz ugovora potpuno izvršene.
4. Vjerovnik se ne može na temelju puke činjenice da je od sklapanja ugovora proteklo znatno razdoblje pozivati na načelo zabrane zlouporabe prava koje proizlazi iz prava Unije kako bi onemogućio potrošaču da ostvari svoje pravo na povlačenje predviđeno u članku 14. stavku 1. prvoj rečenici Direktive 2008/48. Međutim, to ne znači da države članice nemaju pravo – ili čak obvezu – poduzeti odgovarajuće mjere unutar svojih pravnih sustava kako bi osigurale da vjerovnici ne pretrpe financijski gubitak zbog činjenice da je potrošač ostvario svoje pravo na povlačenje.